

Ա Մ Ս Ա Գ Ի Ր

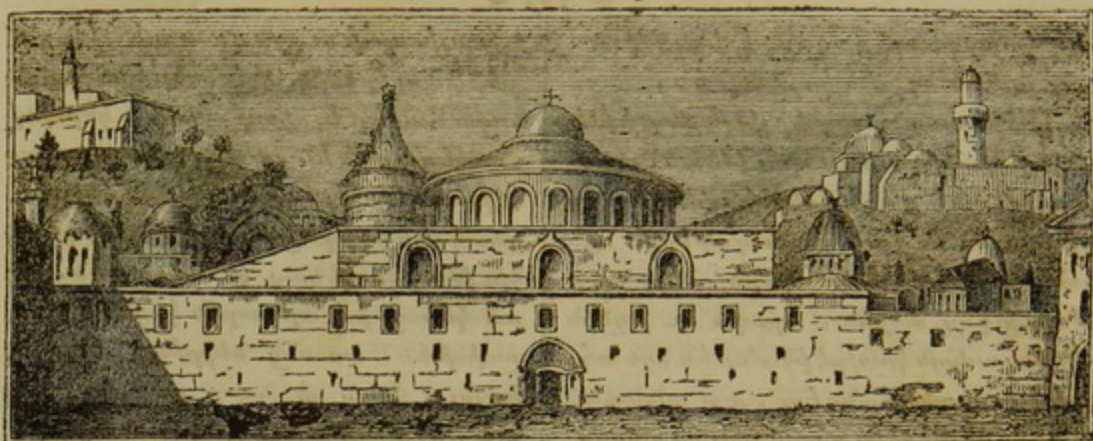
ԸՕԳԷՅԷՆ, ԲԵՆԸՄԻՐԵԿԷՆ, ԳԻԸԳԻՏԵԿԷՆ
ԵՒ ՔԸԴԸՔԸԿԷՆ

ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ
ՇՐԶԱՆ ՄԻԸՄԵԸՅ

ՃԵՐՈՒՍԸԴԷՄ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ՄՐԲՈՑ ՅԱԿՈՎԲԵԱՆՅ

1872

ԵՕԹՆԵՐՈՐԻ ՏԱՐԻ
ԹԻԻ 9.

Ա. Մ Ս Ա. Գ Ի Ր

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30.
1872.

ԸՉԳՆՅԻՆ, ԲՆԵԼՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԻՏԱԿԱՆ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ

ԻԲՐԵՒ ԱՌԱՋԻՆ ԽԱՐԻՍԻ ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ

Երբ բովանդակ մարդկութեան կենաց վրայ հայեցուածք մը ձգենք, երբ մարդկային կեանքը մանրագնին հետաքննենք, պիտի տեսնենք ամեն ուրեք նիւթական աշխարհի յեղափոխութիւն, ժողովրդական յեղափոխութիւն, մը տուց և գաղափարաց յեղափոխութիւն, գիտութեանց և արուեստից յեղափոխութիւն, սակայն այսչափ յեղափոխութեանց մէջ ամենէն կարեւորագոյնը, այն է բարոյական աշխարհի յեղափոխութիւնը, դուն ուրեք պիտի նշմարենք, դուն ուրեք պիտի տեսնենք ազգաց բարուց ի լաւ անդր յեղափոխութիւնը: Թէ ի՞նչ է սորա պատճառը, զայս կուզենք քննել և բացատրել:

Եւրոպայի քննութիւնը հարեւանցի հայեցողութեամբ ընենք, երբ լոկ արտաքին կեղեւը քննելով անցնինք, հետեւութիւնը սովորական բան մի պիտի լինի, այն է ասեւ շատերուն պէս, թէ ԺԹ դարը լուսաւորութեան դար է, ազատութեան, յառաջադիմութեան և քաղաքակրթութեան դար է. զայս ասելով չենք ժրտեր չենք ուրանար այս ճշմարտութիւնները, այլ կ'ասենք որ չափազանցութիւն կայ, Ասան զի քանի որ բարոյական աշխարհի կատարեալ յառաջադիմութիւն չը կայ, չը կայ և չը կրնար լինիլ կատարեալ լուսաւորութիւն, կատարեալ ազատութիւն և

ոչ կատարեալ քաղաքակրթութիւն ,
աղ ամենն ալ միակողմանի են :

Թերեւս առարկոյնքը լինին մեզ, եթէ
ԺԹԴ դարը լուսաւորութեան, ազա-
տութեան և քաղաքակրթութեան դար
չէ՞, այս ա ուր են միջին դարերու այն
անհեղեղ կանխակալ կարծիքները, որք
ժողովրդոց մտքին, սրտին ու խղճին
միանգամայն կը փոխէին. ուր են այն ահ-
ռելի խարոյկահանդէսը, որք անյագա-
բար կը լափիղէին հարիւրաւոր անմեղ-
ներ. և ուր են այն բռնակալ միասե-
տութիւնք, որք աստուածաբետական
դրութեամբ իրենց գահերը ժողովրդոց
խղճին վրայ կը հաստատէին : Այս ամե-
նուն սա կարծ պատասխանն ունիմք .
իրաւի չը կան այսօր ասոնց ոչ մէկը,
սակայն չըլլալով հանդերձ, ցարդ ժո-
ղովրդեան կեանքը նշանաւոր վերոս-
տում մը չէ բրած, ինչ որ էր նոյն ժա-
մանակ ժողովրդոց բարոյական վիճակը,
նոյնն է և այսօր . ինչու որ բարոյական
աշխարհի յեղափոխութիւնը տակաւին
իւր խանձարուրի մէջ փաթաթուած է,
պէտք է այդ փաթուածանքներն խլել .
պէտք է ժողովրդոց բարոյական կրթու-
թիւն տալով ջարդել և փշրել այն կա-
պանքները, որք այդ երկնառաք յեղա-
փոխութեան գալուստը կը դժուարա-
ցնեն և կ'ուշացնեն :

Այնչեւ որ ժողովրդոց ընդունած լո-
սեբուն առաջինը՝ բարոյականութեան
լոյսը չը լինի, նա իւր տեղէն քայլա-
փոխ մի իսկ չը պիտի կարենայ ընել :
Բարոյական կրթութիւնը բարոյական
աշխարհի համար այն յենարանն է, զոր
Արքիմեդէս նիւթական աշխարհը տե-
ղափոխելու համար կը խնդրէր : Ինչ
պէս շոգին նաւուն, նոյնպէս և այս՝
ժողովրդեան կենաց մղիչ զօրութիւնն է :

Ղշմարիտ է, որ այսօր ուսմանց,
գիտութեանց և արուեստից զարգաց-
ման և յառաջադիմութեան խնդիրը ող-

ջոյն աշխարհի ուշքը գրաւած է, կեանք-
երկընդոյնը, միլիոններ կրմնտուին
նոցա համար և այսօր աննման կերպով
ծաղկեցողացած են այս ամենը. բայց պէտք
է խոստովանիլ, որ ասոնք առանց բա-
րոյականի զարգացման լոկ ժողովրդեան
նիւթական կենաց կը նպաստեն. նո-
րա կենաց լոկ արտաքին կեղեւը կ'ա-
լափոխեն, առանց ներքինը յեղափո-
խելու, վասն զի նոքա ժողովրդեանը
չեն, ոչ միայն արդի դարուս մէջ, այլ
'ի սկիզբանէ աշխարհի չը կայ ոչ պատ-
մութեանց, ոչ տարեգրութեանց մէջ,
որ գիտութիւնք և ուսմունք տեղի
մը կամ աղբի մը մէջ ժողովրդական
եղած լինին. գուցէ այսուհետեւ ևս
ըլլալիք չունին. և արդէն ասոնք ժո-
ղովրդի մը համար առ հասարակ էա-
պէս պէտք չեն, վասն զի եթէ աղբի մը
ամեն անհատ բնագէտ կամ տարրաբան
լինի, պէտք է նոյն աղբի երկրագոր-
ծութիւնը սյւք ընեն, եթէ ամենք եր-
կրագործ լինին, ուրիշ ծառայութեանց,
ուրիշ պիտոյից համար այլոց պէտք
է դիմեն :

Այս նկատողութիւններէն պարզ
կերելի, որ ազնուականը և շինականը
բնականաբար մի և նոյն արհեստին հա-
մար մի և նոյն պատշաճութիւնը չեն ու-
նենար, նոյնպէս կարելի չէ, ինչպէս հա-
րուստ մը, նոյնպէս աղքատ մը մի և
նոյն գիտութիւնը ուսանելու համար
մի և նոյն միջոցներն ունենան, հետե-
ւաբար եթէ ասոնք յետին կատարելու-
թեան հասնին, այսու ամենայնիւ չեն
կարող ժողովրդոց կենաց վրայ ընդհա-
նուր փոփոխութիւն մը առնել. սակայն
բարոյական կրթութիւնը այսպէս չէ,
այս պէտք և պարտաւորութիւն ըլլա-
լէն զատ նաեւ իրաւունք է, որ անդա-
կան պիտոյից նման մարդոց ծննդեան
վայրկեանին կը ծնի : Բարոյական կրթ-
ութիւնը մարդկանց ոչ մէկ դատու և

աստիճանի չը պատկանիր , այլ ամենուրեքն համար մի և նոյն պարտքն ու իրաւունքն է : Արջափ հարուստին պէտք է նոյնչափ աղքատին , որջափ աղնուակա նին նոյնչափ և շնակաւինն , որջափ և վեհապետաց , նոյնչափ և հպատակաց . երբ այս անհրաժեշտ պէտքը առհասարակ ամենուրեք համար մի և նոյն կերպով զգալի կը լինի , և ամեն մարդ անոր կարեւորութեան ու շաղորութիւն կը դարձնէ , այն ատեն միայն ամեն աստիճանի անհատ պիտի ծաննայ իւր կոչումն ու պարտաւորութիւնքն . այն ատեն միայն վեհապետը իրենց սրտին մէջ հայրական սէր ու գութ կը տածեն առհրպատակ և հպատակ իրենց սրտին մէջ կատարեալ հաւատարմութիւն և որդիական սէր առ վեհապետս :

Վինչեւ որ ժողովուրդները բարոյական կրթութեամբ չը սնանին , մինչեւ որ ներկայ սերունդին մէջ սրտի մշակութիւնը չը զարգանայ , չի գիտի վերջնական ոչ աշխարհի աւերմունքը և ոչ ազգաց նուաճումն ու աւերումն : Արդի լուսաւորութիւնը և քաղաքակրթութիւնը շատ շուտ պիտի տկարանան , եթէ ժողովուրդք յառնեն և թափին իրենց բարոյական թմրութենէն : Սոսաւորութեան մը նպատակը եթէ հաւատարմութիւն չէ , աւելի կը հրկիզէ յառաջագիմութեան ուղիներն , քան թէ կը լուսաւորէ . երբ քաղաքակրթութեան մը նշանաբանը աշխարհաշինութիւնը չէ աւելի կը քանդէ , կը ջնջէ և յաւեր կը դարձնէ , քան թէ կը շինէ , կը վերականգնէ և զաշխարհ կը փառաւորէ : Ասոնց օրինակ կամ ապացոյց գտնալու համար պատմութիւններ թղթատելու բնաւ հարկ չը կայ , փասն զի ամենուրեք մտքի և աչքի առջեւ կենդանի պատկերը կայ , որոյ տուած սոսկումն և ազդած երկիւղը տակաւին ժողովրդոց մտքէն չէ ջնջուած , այն է Վաղդից-Նշուտական

աշխարհաւէր և մարդաշինջ պատեւազմը , որ երկու լուսաւորեալ և բազմախիղճ ազգաց մէջ տեղի ունեցաւ , որոյ առթիւ շատ գաւառներ , շատ քաղաքներ և շատ գիւղեր յաւեր և անապատ դարձան , բիւրաւոր անմեղներ զոհուեցան , որոց արեամբ ողջոյն Ներոսա ողորեցաւ . շատ հարսներ որբեւարեցան , իրենց փեսաները լացին , շատ մանուկներ և երեխաներ անհայր և անորբ մնացին , շատ ճեղքներ անորդիացան : Արթէ սոյն օրինակ քաղաքակրթութիւնը կարողէ աշխարհէն մարդկային թշուառութիւնը վերջացնել , միթէ կարելի է սոյն օրինակ քաղաքակրթութեանէն աշխարհի համար բարեւաւորութիւն և յառաջագիմութիւն ակնկալել : Այս ամեն նախնիք և ոճիք բարոյական պակասութենէն յառաջ կը գան :

Արեւմտեան բարոյականի չը կայ ճշմարիտ լուսաւորութիւն , չը կայ իրական յառաջագիմութիւն և ոչ քաղաքակրթութիւն փասն զի ճշմարիտ լուսաւորութիւնն է անկեղծ հաւատարմութիւն անձնիւր մարդոց իւր պարտաւորութեանց մէջ , անձնութիւնութիւն ճշմարտութեան համար , և է ախոյան լինել ընդդէմ ամենայն խաղաղականաց և նենգութեանց , ճշմարիտ քաղաքակրթութիւնն է խաղաղութիւն ժողովրդոց , և նոցա յարատեւ յառաջագիմութիւնը եւ այս ամեն սկզբունքները միայն բարոյականով կը զարթնուն և կը զօրանան մարդոց մէջ : Արդ եթէ բարոյականութիւնը իբրեւ պատճառ վերցնենք մէջ տեղէն , բնականանաբար պիտի անհետին ամեն օգտակար սկզբունքները իրեւապիւրէն :

Առանց սրտի մշակութեան , առանց բարոյական կրթութեան լոկ գիտութիւնք զմարդ վայրենի ընկերական

մէ կառնեն, որ ոչ գիտէ և կը ճանաչէ ընկերութեան օգուտը և ոչ կուզէ գ/տնալ. հատեւաբար անկարելի է, որ այդպիսի անհատ մը ընկերակա- նութեան որ և իցէ օգուտ մը ընծե- ուէ : Ուրեմն 'ի նանիր են մարդկային այն ամեն կրթիչներու աշխատութիւնն ու ջանքը, որք առանց սրտի մշակու- թիւնը ուշադրութեան առնելու և խնդիր դարձնելու, զմարդ ընկ խմացա- կանութեամբ կ'ուզեն կրթել : Արքա չը պիտի յաջողին իրենց նպատակն մէջ և չի պիտի կարողանան բնաջինջ առնել մարդկային ընկերութեան ամեն թե- րութիւնները, վասնզի ասոնք 'իսկեքանէ այնչափ նուրբ և անզգալի են, զոր խմա- ցականութիւնը չը կրնար տեսնել և քանցել : Միայն բարոյականութիւն է, որ մարդոյ ներքին ամենէն խոր և մթին անկիւններն եղած մարութեան սերմերն սուր աչօք կը տեսնէ և զանոնք արմա- տաքի կը իլէ, կը մաքրէ այն փուշե- րը, որք ընկերականութեան բարբը կ'ա- սրականեն քաղաքակրթութեան պսու- րուակաւ Վեղծ քաղաքակրթութեամբ է, որ այսչափ արմատացած է ժողո- վրդեան բարուց և կենաց ասրականու- թիւնը, ինչու որ արտաբուստ կը ծած- կէ ամեն թերութիւն, որ 'ի գաղտնիս աւելի կը զօրանայ և աննուաճելի կը դառնայ : Բարոյական կենաց մէջ աւե- լի գաղտնի թերութիւններն անուղղայ են, քան թէ յայտնեալները : Ուրեմն ա- ռանց բարոյականի քաղաքակրթութիւն պարզ ծածկոյթ մ'է, որոյ տակ ամեն ա- նիրաւութիւն իբրեւ իրաւունք, ամեն անարդարութիւն իբրեւ արդարութիւն և ամեն նենգութիւն, խարդաւանք և ստութիւնք իբրեւ ճշմարտութիւն 'ի գործ կը դրուին աղատ կերպով : Աս- կէց կը հետեւի 'որ ամեն լուսաւորու- թիւն և քաղաքակրթութիւն ճշմարիտ լինելու համար, պէտք է բարոյական

կրթութեամբ զարգանան, պէտք է բա- րոյականութեան մեծ սկզբան վրայ խա- լովտուած լինին, առանց որոյ ամենայն ինչ անկաւար վիժմունքներ են :

Ուրեմն մարդ մի կատարեալ լու- սաւորեալ և կատարեալ քաղաքակրթ- եալ լինելու համար անպատճառ պէտք է բարոյական կրթութիւն ստանայ, անպատճառ պէտք է ուսանի մարդ- կային ամեն պարտաւորութիւնքը, այն է պարտաւորութիւն առ անձն, պար- տաւորութիւն առ ընտանիս և առ հա- մայն մարդկութիւնն, պարտաւորու- թիւն առ Վլանակարող Վալն, որ Տէր է և Հեղինակ մարդասիրութեան, հաւատարմութեան և ամենայն պար- տուց և օրինաց : Առանց պարտուց ճա- նաչողութեան մարդիկ ընդ միշտ սուրբ և արդար իրաւանց դահիճն են, առանց այս ճանաչողութեան միշտ իրաւունքը հղօրին ձեռքն է, միշտ արդարութիւնը անիրաւութեան դէմ անպաշտպան և ճշմարտութիւնը յերեսաց ստութեան վարատական պիտի լինին : Պարտուցան ճանաչողութեամբ է, որ ամեն ուրեք ժողովուրդը անիրաւ, բայց հղօր ձեռ- քերով գերեւարեալ կը հեծէ : Թշուա- ոութիւնը իւր երկաթեայ բաղուկ ներք ամեն ուրեք յաղթական կերպով տարածած է և կը տարածէ : Չը կան ըսել է մարդուն համար ոչ ճակատա- գիր և ոչ բաղդ, հետեւաբար ոչ բաղդային դիպուած և ոչ ճակատագ- րային թշուառութիւն : Առտալէ մը է ուրեմն շտաբերուն այն խօսքը, զոր շատ անգամ կը կրկնեն թէ, այս ինչ աղգին ճակատագիրն է թշուառու- թիւն, թէ բաղդը այս ինչ աղգին հա- մար աղէտք վճռեց, սխալ է այս խօս- քը, մարդկային ընկերականութիւնը ոչ բաղդէ և ոչ ճակատագրէ կախու- մի, նորա վրայ ծանրաբեռնեալ ա- մեն չարիք և թշուառութիւնք յան-

ուսուլութենէ ստորաւց մտած են :
 Նկերականութեան վիճակը անար-
 դութեան և ցածութեան մէջ ձգող
 ամեն թշուառութիւնը ուժիւններ են
 խղճի դէմ և Նստուածոյ դէմ . զորս ոչ
 դիտութիւնը , ոչ արուեստը և ոչ զե-
 նուորութիւնը չեն կարող քաւել ա-
 ռանց բարոյականի օժանդակութեան :
 Նշաւաստիք են պատճառ , որ այսօր
 ընկերական աշխարհը շարունակ աագ-
 նաստի և խռովութեան մէջ է :

Նշաւաստիք դրութեան ելքը
 պարզ է , չը նմանիր ոչ արեւելեան
 ինքրոյն և ոչ կրօնական (պապական)
 ինքրոյն և ոչ այլ ինչի . և ոչ նոցա չտի
 կնճռոտ և դժուարաբաւժելի : Պատու-
 թիւնք՝ երբ իրենց ուշադրութիւնը
 որչափ որ զնուորական կրթութեան
 տուած են , նորա կիսոյն չտի , գոնէ
 քառորդին չտի բարոյական կրթու-
 թեան վրայ դարձնեն . երբ Նգգերը ի-
 ընեց նիւթական գորութիւնը ընդար-
 ձակելու համար ըլլած միլիոնաւոր
 ծախսերուն և նուիրուած աշխատու-
 թեան կիսոյն չտի գոնէ բարոյակա-
 նութեան յառաջացման համար ընեն
 և եթէ Սամուլն եւս իւր օժանդա-
 կութիւնը չը զանայ , իսկոյն ընկերա-
 կանութիւնը բարոյականութեամբ կը
 վերածնի . կը վերջանան այնուհետեւ
 ամեն աղէտները , աշխարհակալու-
 թեան և եղբայրաստարանութեան ան-
 զուստ տենչը նայնհետայն իւր դերը
 կը կորսնցնէ , կոր ՚ի գլուխ կը քաշուի
 հրապարակէն տեղի տալով աշխարհա-
 շինութեան , մարդասիրութեան եւ
 հաւասարութեան՝ որ ամեն մարդոյ
 համար բնական իրաւունք մ'է , վասն
 զի ինչպէս որջամիտ փիլիսոփայական
 աշխարհի մէջ նոյնպէս բարոյական աշ-
 խարհի մէջ ամեն մարդ , տիրող վե-
 հապետէն սկսեալ ցոյտին հպատակն
 հաւասար են :

Եթէ մեր տեսութիւնը մասնաւոր

րենք , այսինքն միայն մեր ազգին վը-
 րայ դարձնենք , մի և նոյն բանը պիտի
 տեսնենք , զոր ինչ տեսանք ընդհա-
 նուր մարդկութեան կենաց վրայ .
 մեր ազգին մէջ եւս ամեն ոք լուսա-
 ւորութիւն կ'աղաղակէ , ամեն մարդ-
 յառաջագիմութիւն կըսէ և ամեն
 չթմանց վերայ դատփառակութիւն
 բառը կը թռթռայ : Իրաւ է որ ա-
 մեն նոր արթնցող ազգի համար սոյն
 բառերուն ընտելանալն անգամ օգ-
 տակար է , սակայն երկար ժամանակ
 առանց արդեանմիայն բառերով գոհ լի-
 նելը այնչափ յուսալիր և այնչափ միւլ-
 թարական չէ , եթէ ոչ այլոց գոնեա-
 լաւ մեզ . և այս է պատճառը , որ մեր
 մէջ տակաւին լուսաւորութիւնը իւր
 բուն նշանակութեամբ հասկոյնները
 քիչերն են և յառաջագիմութեան իս-
 կական սահմանը ճանչցողներն կարի
 հազուապիւս : Եթէ մենք մեր տեսածը
 և նկատածը ասենք , ինչպէս որ ճշը
 մարտութիւնը ցոյց կը տայ , դեռ ևս
 մեր ազգը ոչ միայն յառաջագիմական
 հիմնական քայլ մը չէ ըլլած այլ ընկու-
 յոյս մը անգամ չենք տեսներ : Վուցէ
 հարցասէր ոմանք առարկեն մեզ թէ՝
 Սահմանադրութիւն ունենալը միթէ
 յառաջագիմել չէ , միթէ մեր ազ-
 գային լրագրութիւնը յառաջողիմու-
 թեան նշան չէ . միթէ մարդկեան
 շարժումներն և խորումներն սթա-
 փութեան ապացոյց չեն և միթէ Վրա-
 րոցաց շատութիւնը Հասարակու-
 թեան մը լուսաւորութիւնը չեն ցու-
 ցըներ : Սենք հարցասէր մտքերը գոհ
 ընելու չափ պիտի խօսինք սոյն խըն-
 դիրներուն վրայ և պիտի ջանանք ըստ
 կարելւոյն հաւատարմութեամբ ներ-
 կայացնել , որպէս զի ամեն ազգային
 անհատ իմանայ և տեսնէ իւր վիճակն
 իբրեւ ՚ի հայելոյ :

Գ . Ս . Խ .
 (Երանանիւն)

ՕՐԸԳԻՐ

ԵՒ ԲԱՐՈՅԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԻՐ

(ԹԻ- 775)

Հեթանոսութեան ժամանակ մարդկային վարքն ու բարքը, նա մանաւանդ ընտանեկան կեանքը, որ մարդկութեան որրանն է, ըստ ամենայնի ապականուած էր և իւր մեծ նշանակութիւնն խաբսւ կորուսած. որով համայն աշխարհ անբարոյականութեան մէջ կը լողար. անմեղութիւնն ու առաքինութիւնը գողցես խոյս տուած էին աշխարհէ: Ամեն ոճրագործութիւն, ամեն չարութիւն ու անբարոյականութիւն յայտնի համարձակ կը գործուէր ամեն ուրէք: Ամուսնական մեծ խորհուրդը իւր սուրբ նշանակութիւնն կորուսած էր, լոկ դաշնադրութիւն մի դարձած և մարդոյ տնտեսական ցանկութիւնն յագեցնելու միակ միջոց եղած էր, որով և բազմակնութիւնն յառաջ բերած: Սարգըն իւր վայրագ կրիցն ու մոլութեանց վատ սարուկն էր դարձած, և կինն մարդոյն անարգ գերին էր: Ինդհանուր մարդկութիւնն ՚ի զուր յուսահատ կը հեծէր իւր վերայ ծանրացող բռնութեան և մարդավիշ գերութեան անագորոյն լծոյն ներքեւ և ընդհատ խլտուամերով յուժակտա կը վատնէր ճիգն ու ջանքը զանոնք իւր վերայէն թթափելու համար: Սարգկութիւնն համայն անբաւական էր այդմ:

Սակայն եկաւ Քրիստոնէութիւնը, իւր ազատ ու փրկարար սկզբունքներով բռնութեան անուրն ու շղթայն խորտակեց, տգիտութեան մահաբեր լուծը ջախջախեց և նոցա բովանդակ զօրութիւնն ջատեկով նոցա

բամբնելի թագաւորութիւնն ջնջեց և ազատութեան երկնային թագաւորութեան դահլը մարդկային օրով վայ հաստ ստեց: Սարգն իւր ստորին վիճակէն բարձրացնելու համար ընտանեկան ապականեալ կեանքը, (որ պէտք էր մարդկային ընկերական առաքինութեանց ապարէզն ու միանգամայն բրիստոնէական բարեպաշտութեան վառարանն ու ջերմարանն լինէր), ամուսնական մեծ խորհրդով սրբեց ու մաքրեց, վերստին իւր նախկին մեծ նշանակութիւնը տուաւ, և որչափ որ եղածուած էր հեթանոսութեան ժամանակ, ընդհակառակը նոյնչափ մեծութեան և սրբութեան հասոյց իւր ջերմորհիւ: Իսկ ամուսնութիւնն կամ որ նոյն է կուսութիւնն կամ կուսակիւնն և կուսութեան յարգեց ու մեծարեց և մարդոյ ազատ կամեց թողուց ամուսնանալ կամ կոյս մնալ: Այսպէս մի անուրանալի ապացոյց է, որ բրիստոնէական կրօնը չը բռնաբարեր երբեք բրիստոնէի մը ազատութիւնն ու պատասխանատուութիւնը, այլ ընդհակառակը դայն աւելի եւս կը նուիրագործէ և կը բարձրացնէ: Այլ խնայէ՞ս կարող է մարդոյ սրտին ու խղճին վերայ բռնանալ այսպիսի կրօնք մը, որ խնքին ազատութիւն է, և իւր հիմն ու հաստարանը ճշմարիտ ազատութեան հիման վերայ բարձրացած:

Քրիստոնէութիւնն կը սրահանջէ, որ մարդն ազատ լինի, այսինքն անմեղ և արդար, վասն զի ճշմարիտ ազատութիւնը միմիայն անմեղութեան եւ արդարութեան մէջ կարող եմք գտնել: Այլք անձ մի մոլի է, երբ իւր կրից տէրը չէ, կը նշանակէ որ նա ազատ չէ. այլ իւր կրիցն ու մոլութեանց անարգ գերին, որոնք բռնաւորներէն աւելի կը վնասեն մարդոյն. վասն զի բռնաւոր մի մարդոյ մարմնոյն վերայ

միայն կարող է իշխել և զայն միայն սպանանել ու կորուսանել . բայց կիրքերն ու մոլութիւնները մարդոյ մարմնոյն և միանգամայն հոգւոյն վերայ կը տիրեն , զսնոնք անխնայ կըսպանանեն և յուխտենապէս կը կորուսանեն :

Քրիստոնէութիւնն երբէք ստորկութիւն չը պահանջեր մեզմէ , այլ կը փափայրի որ մեր առ Վստուած ունեցած հաւատն իսկ ներքին համոզմամբ և ազատ կամու լինի : Քրիստոնէութիւնը զգուանօք կը մերժէ անարդ գերութիւնը , և կռապաշտական ստրուկ հաւատը լուսաւոր հաւատոյ հակադատկեր կը համարի :

Քրիստոնէական կրօնն որպէս Վստուածային կրօն . ընդունած և հաստատած լինելով մարդոյ անձնիշխանութիւնն , ազատութիւնն ու պատասխանատուութիւնը , թոյլ տուած է զմարդ , որ իւր բովանդակ գործոց մէջ ըստ իւր ազատ կամոց փարի , և իւր ազատ կամբը համաձայն ատուածային կամաց . ինչպէս ամեն բանի մէջ նոյնպէս և ամուսնութեան : Այս չը բռնանար երբէք մարդոյ վերայ , որ անպատճառ ամուսնանայ կամ ամուսնութիւն ուխտէ . այլ նորա ազատ կամոց թողած է , որ ըստ հաճոյս մին կամ միւսն ընտրէ , և երկուքն եւս արգարութիւն համարած է . « Եթէ ամուսնանայցես , կ'առն Սրբազան առաքեալն Պօղոս , ո՛չ մեղար , և եթէ ամուսնանայցէ կոյսն՝ ո՛չ մեղաւ . . . » Իսկ որ հաստատեալ է 'ի սրտի իւրում , և վտանգ ինչ ո՛չ իցէ նմա , իշխանութիւնն 'ի վերայ կամաց իւրոց և զայն ընտրեաց 'ի սրտի իւրում՝ պահել զկոյսն իւր , բարւոք առնէ , և որ ամուսնացուցանէ զկոյսն իւր՝ բարւոք առնէ , և որ ո՛չն ամուսնացուցանէ՝ լաւ ևս առնէ :

Ուստի քրիստոնէոյ մի ազատ է , երբ կամի կտրող է ամուսնութեան

սուրբ պատկն ընդունիլ , և եթէ չը կու մի կտրող է կոյս մնալ . իւր ամուսնութիւնն ու ամուսնութիւնը կամ կուսութիւնը բացարձակապէս իւր ազատ կամբէն կախեալ է . բայց այսու պայմանաւ միայն , որ եթէ ամուսնանայ , պէտք է իւր ամուսնութեան կապը անլուծանելի և յաւիտենական կապ լինի . հարկ է որ այդ մեծ խորհուրդը , որ Քրիստոսի առ Եկեղեցին ունեցած սիրոյն նշանակն է , բարոյական ազատութեամբ , սիրով և հաւանութեամբ ընդունի և ո՛չ թէ յակամայից կամ նիւթական շահէ և կամ մի այլ պատճառէ ստիպեալ , որ անմասն են բարոյական կապակցութեան : Իսկ եթէ ամուսնութիւն կամ կուսութիւն ուխտէ , հարկ է որ իւր սիրուն ու անձը անարատ կուսութեան մէջ պահպանէ և իւր ուխտն հաստատ պահէ :

Բայց կտրելի է որ ամուսնացեալ մի հաստատուէ մնայ իւր որոշման մէջ և սրբութեամբ ապրի . և ընդհակառակն կոյս մի իւր ընտրութեան դէմ մեղանէ , չար ճանապարհաց մէջ գտնուի և խառնակեաց լինի . կամ փոխադարձաբար կոյս մի սրտի սրբութեամբ ապրի և ամուսնացեալ մի անսուրբ և ուխտադրուժ լինի . և կամ կտրելի է որ երկուքն եւս մի և նոյն ժամանակի մէջ թէ սրբակեաց և ուխտապահ լինին , և թէ անսուրբ և ուխտադրուժ : Սակայն առկէ չը հետեւիր որ անպատճառ ամուսնութիւնն բարոյականութիւն կ'ենթադրէ և կուսութիւնն կամ կուսակրօնութիւնն անբարոյականութիւն . կամ հակադարձաբար կուսակրօնութիւնն՝ բարոյականութիւն և ամուսնութիւնն՝ անբարոյականութիւն . ըստ որում մարդոյ մի ամուսնութիւնը՝ իւր բարոյական լինելուն էական յատկանիշն

կամ պայմանը չէ, ինչպէս նաեւ նորա
ամուսնութիւնը իւր անբարոյականու-
թեան իսկական պատճառն կամ հան-
գամանքը չէ :

Մարդոյ մը տառքին կամ մղի լե-
նելը ոչ թէ իւր ամուսնացեալ կամ ոչ
ամուսնացեալ լինելէն կախումն ունի,
այլ իւր սրտէն. եթէ սիրտն բարի է,
ապա և մարդն բարի և հետեւաբար
առաքինի. իսկ եթէ սիրտը չար է, ա-
պա և մարդն չար է և մեղաւոր. վստն
զի մարդոյ մը բարոյականութեան կամ
անբարոյականութեան իսկական պատ-
ճառը և բուն աղբերակը սիրտն է.
անտի կը բղխին բարութեան, անձ-
նութեան, ճշմարիտ խոնարհու-
թեան, հեղութեան, աստուածապաշ-
թեան, եղբայրսիրութեան, հաւասար-
ութեան, ազատութեան, մարդասի-
րութեան, արդարասիրութեան և ճշ-
մարտասիրութեան ամենաբարի և ան-
համեմատ գեղեցիկ զգացումներն. ան-
տի կը բղխին նմանապէս բղջիկոհու-
թեան, ցանկութեան, պոռնկութեան,
ամբարհուածութեան, եռականու-
թեան, մարդատեցութեան, անձ-
նապանութեան, ստախոսութեան,
սրբեցութեան և ամեն կորստաբեր
կրից բովանդակութիւնը : Աւրեմն
մարդոյ բարոյական կամ անբարոյական
լինելը գիտնալու համար պէտք է նո-
րա սրտի վիճակն ու դրութիւնը հե-
տադոտել իւր արտագրութեամբ, և
ոչ թէ նորա ամուսնացեալ կամ ամու-
սնի լինելը :

Մարդոյ ի բարին կամ ի չարն ը-
րած ամեն շարժմանց, հակամիտու-
թեանց և փոփոխութեանց կեդրոնը
սիրտն է : Հետեւաբար մարդ մի բա-
րոյական կամ արդար ընելու համար
պէտք է նորա սրտին մէջ արմատացած
մղութեանց և չար սովորութեանց փու-
շին ու տատանող բարոյական գաւառի

արտիւթեան չնորհիւ արմատաքի իլը
լել, և ոչ թէ զայն ամուսնաւորել, եւ
թէ ամուսնացած չէ, և կարծել թէ
այսու բարոյական կը լինի մարդ :

Բարոյական կամ ըստ եւս է ասել
Աւետարանի հիման վերայ հաստա-
տուած գաւառի արտիւթեանն է միայն,
որ մեր ներքին մարդը, մեր սրտի ըզ-
գացումը, մեր կամաց շարժումները և
մեր մտաց խորհուրդները գէպ ՚ի բա-
րին կ'ուղղէ, մեր ներքին վայրենու-
թիւնն ու ստորին կիրքերն կը զսպէ
ու կ'անհետէ և մարդկային ընկերակա-
նութեան մէջ, ընդհանուր բարեկր-
թութեան, վարուց ազնուութեան և
բարեկեցութեան փրկարար տարերքն
ու սղջունքը կը մուծանէ և կը ծաւա-
լէ : Այն գաւառի արտիւթեանն որ մար-
դոյ սրտէն չըսկիր և իւր անկիւնաքա-
րը նորա մէջ չը հաստատուի, անգոր է
մարդկային վարքն ու բարքն ուղղելու,
նորա ապականեալ կեանքը սրբելու և
զայն բարոյական մարդ կաղմելու : Մար-
դին բարոյական յարաբերութեամբ
սրտի գաւառի արտիւթեանէն արտաքոյ
բնաւ այլ միջոց չը կայ, և չը պիտի լի-
նի յաւիտեան : Մտքի կրթութիւնը
բոլոր տարաքին վարժութիւններն ու
ձեւակերպութիւնները, նոյն իսկ բա-
ղաբակրթութիւնը, իրենց բովանդակ
զորութեամբ անգոր են մարդկային բը-
նութիւնը իւր վայրենացեալ վիճակէն
հեռացնել և նորա սրտին խորը սրժա-
ցեալ անասնական կիրքերն հետաջինջ
առնել. վստն զի սրտէն արտաքոյ ե-
ղած կրթութիւններն ու վարժութիւն-
ները կը շպարեն միայն զմարդ և զայն
բռեալ գերեզմանաց կը նմանցնեն,
որք յարտաքուստ գեղեցիկ կ'երեւին,
բայց ՚ի ներքուստ լի են մեռելոց ու
կերոտիներով և ամենայն պղծութեամբ
ու գարշութեամբ :

Բարոյական գաւառի արտիւթեան ա-

ուաթին և վերջին առարկան մարդոյ սիր-
արն ու խիղճն է, նորա անմահ հոգին է:
Բարոյական դատախոսական է, որ մեր
թմրած ու մեռած խիղճը կրթութիւն, կը
կենդանացնէ և յարսուտ արթնութեան
ու հսկման մէջ կը պահպանէ: Այս է, որ
մեր ներքին մարդը իւր ամեն պրծու-
թիւններէն կը սրբէ, զայն առաքինութեանց
ասպարէզ կը յօրինէ և տաճար
սրբութեան: Այս է, որ մեր սրտին խռ-
րը աստուածահաճոյ զբայումներ կը
զարթուցանէ, և բարեպաշտական ջեր-
մեռանդութեանց մշտափառ ջահն կը
լուցանէ: Այս է, որ մեր հոգին ճշմարտութիւններով կը սնու-
ցանէ, զայն կը վերածնէ և մեր ներ-
քին ու արտաքին մարդն միմեանց հետ
ներդաշնակութեան թելերով կը միա-
ցընէ:

Ահա այս ամեն խորհրդածութիւն-
ներէն ակներեւ և մերկապարանոց կ'ե-
րեւի որ մարդոյ բարոյականութիւնն
կամ անբարոյականութիւնն նորա սր-
տին և սրտէն ծնած գործոց մէջ միայն
խուզարկել պէտք է և ոչ թէ նորա ա-
մուսնութեան կամ ամուրիութեան
մէջ:

Եւ այս ամեն միթէ անբնական և
միանգամայն սխալ դրութիւն մի չէ՞
մտանաւորէն ընդհանուրն հետեւցնե-
լու դրութիւնը, և միթէ չարաչար չեմք
սխալիր, երբ մի ամուսնացեալ մարդոյ
լաւութենէն կամ յոռութենէն ընդ-
հանուր ամուսնացելոց լաւութիւնն
կամ յոռութիւնն հետեւցնեմք: Ըստ
որում անհնարին է մի մարդոյ կոյր
կամ կաղ կամ ստախոս կամ արբեցող
և կամ մարդաստան լինելէն՝ բովան-
դակ մարդկութեան կոյր կամ կաղ
կամ ստախոս կամ արբեցող և կամ
մարդաստան լինելն եղբակացնել: Հե-
տեւաբար անտեղութիւն եւ միան-
գամայն տխրութիւն է նոյնպէս մի

կուսակրօն մարդոյ բարոյականութե-
նէն կամ անբարոյականութենէն՝ ընդ-
հանուր կուսակրօնութեան բարոյա-
կանութիւնն կամ անբարոյականութե-
ան հետեւցնել, չլսին դատողու-
թեամբ բրիտանական կրօնի ազատու-
թեան պարսաւադիր լինել, գահա-
վէժ խորհրդով բարոյականութեան ա-
ռանձնաշնորհութիւնն միմիայն ամուս-
նացելոց վերադրել և շնական փիլիսո-
փայութեամբ ամուրիութիւնը առաջի
Լսարանոց բնութեան գեղեցիկագոյնէն հան-
դիսաւոր ուսուցչութիւնն համարել: Իսկ
եթէ ենթադրեն որ ուխտադրութեան
կան կուսակրօնաց մէջ, միթէ բւերա-
պատիկ աւելի չը կան նաեւ ամուս-
նացելոց մէջ: Այնք ուխտադրութեան
նէն կ'ատեմք հաւասարապէս, սակայն
Թեր իօսքը Երեսնական վերայ է և ոչ անցնել:

Ազգաց պատմութիւններն ու
տարեգրութիւնները մատնանիշ ցոյց
կը տան մեզ, որ զանազան դարուց
մէջ եղած են եւ կան մարդիկ, ու
րոնք մի անհատի կամ ոմանց դէմ ա-
նարգ ատելութեամբ եւ թշնամու-
թեամբ վառուած ու բորբոքած, եւ
վրէժխնդրութեան դատապարտելի կը
րիւք վարակուած, իրենց պժգալի կը
րից յազուրդ տալու նպատակաւ բազ-
միցս կամեցած են մեծամեծ սկզբունք-
ներ եղծել, բարոյական և աշխարհա-
չէն օրէնքներ ջլատել, կամաւ ճշմար-
տութիւններ խեղաթիւրել, յանուն
ազատութեան՝ ազատութիւնն ջնջել,
գերութեան հեղձուցիչ վարմերու մէջ
ամրափակել զմարդ և ստրկութեան
քստմնելի թագաւորութիւնն վերա-
կանգնել: Նոյն հայրենասիրութեան՝
հայրենիքն մատնել, և ազգ մի ողջոյն
վարատականի հայրենեաց, օտար աստ-
ղերու և կլիմաներու ներքեւ ցիրու-
ցան տիրել, յանուն լուսաւորութեան՝
խոր սպիտութեան կենազրու փաթու-

Թանայ մէջ պարտականել զայն և յանուն բարոյականութեան՝ անբարոյականութեան լարելովն թող զահալիվել :

Այդո՛ւմ են և կան արդարեւ այսպիսի անձինք , որոնք անխղճաբար շէն ու բազմամարդ աշխարհներ տխուր անապատներու փոխարինած են , թաւաւորութիւններ կործանած , մեծաւ մեծ յիշատակարաններ տապալած , բայց երբէք , բնու երբէք չեն կարողացած կրենց նպատակակիտին ժամանել , իրենց ստիկն ու կրկն են թաւան բարոյապէս սպաննել , այլ ընդհակառակը զայն աւելի եւս բարձրացուցած են և այսու իրենց անտուն ճակտին վերայ վիճակնաբութեան սեւ կնիքը անջնջ գրոշմած :

Կանցնին մարդիկ , կը հողովն տաւրներ ու գարեր , որոնք իրենց անխնայութիւն աշխարհս կերպարանափոխ կրնեն , երկիրներ կը յեղափոխեն , ազգեր մուսուլմանութեան ու անյայտութեան գաղտնի մէջ կը թաղեն , նորանոր աղբեր կը յարուցանեն , զարմանապանջ հըրաշակերտներ կը ջնջեն ու կ'անհետեն . բայց անօրինին և սովորաբար ճակտին վերայ գրոշմուած այդ նոգիւղի կնիքը անկարող են սրբել :

Կանք մեր խտրին :

Հատ և շատ կը յուսիմք , որ () ռաֆիկը եւս իւր 775 թուոյն մէջ Բարդախանութեան խնդիր ի պարխարարան մակադրով հրատարակած թիւը ու մոլար դատաւութիւններով ընդդէմ զինած էքրիստոնէական բարոյականութեան ազատ սկզբունքին :

() ռաֆիկ II . Պատրիարքին դէմ ունեցած անհաշտ ատելութեան կրիւք վարակուած վատահամբաւել կ'ուզէ զայն . սակայն ինչով պէտք էր վառարանաւելահան հոսէր խնդրոյն դժուարութիւնը : Բազմոյց անգամ Կորին Սրբաշնութեան դէմ գրգռելու ելաւ

ժողովուրդը , շատ յարձակումներ րբաւ , սակայն երբէք իւր նպատակին չը հաւատաւ : Աստի երբ տեսաւ , որ իւր այս ամեն փորձերն ապարդիւն եղան , յուսահատ նորա պաշտօնին և կոչման գէմ զինեցաւ , սոյն է կուսակրօնութեան . և զայն առաջի () քառ-ծոյ բնութեան Գեմ աղաքաբէլաւ հանդիսապէս ռաֆադրութիւն համարեց և կուսակրօնի ժը արտար լինելը բնութեան օրինաց հակառակ :

() ռաֆիկ ահա սոյնպիսի անհեթեթ և դահապէժ վճիռներով անիրաւութիւն և ռաֆադրութիւն կը համարի կուսակրօնութիւնը և անիրաւ ռաֆադրութիւն կուսակրօնը և Գափադր լինելու անպարտաւ : Արով ըստ տարօրինակ տրամաբանութեան () ռաֆիկ ռաֆադրութիւն , անիրաւ և Գափադրութեան անխնայաւ են մեր Հայոցս եոկու կաթողիկոսներն և երկու սրաւրիարքները , որոնք սուսնձին առանձին աթոռներ կը գրաւեն և իրենց հովանաւորութեան ներքեւ կ'ամփոփեն բովանդակ հայ ժողովուրդը , ռաֆադրութիւն , անիրաւ և Գափադրութեան անխնայաւ են նմանապէս եպիսկոպոսներն ու վարդապետներն , որոց անընդմիջաւ կան խնամոց յանձնուած են ընդարձակ վիճակներ , և լայնածաւալ թեմեր :

Բայց չենք գիտեր թէ՛ ինչ տրամաբանութեամբ կամ ո՞ր օրէնքով () ռաֆիկ դատաւորութիւնը ամուսնացելոյ միայն կը սեպհականէ և բոլոր կուսակրօններն իբրեւ արդարութեան անձեռնհաս և անիրաւ կը դատաւարանէ : Աւր կարգացած կամ բոսձ է երբէք այսպիսի մի պըսնդակ կանոն կամ պայման արդարութեան և իրաւանց ի դատաստանի . արդեօք Աւետարանի մէջ , յորմէ անգէտ է խսրաւ . արդեօք ազգաց օրինաբարութեանց կամ աւանդութեանց մէջ : Աւր է յուցած ապացոյցը : Թուի թէ () ռաֆիկ իւր ոգորմելի խելքն իբրեւ օրէնք կ'ուզէ հըս

չակել : Արշակ անմուտ թիւն :

Տե՛ս, ուշիմ ընթերցող, թէ () րաբի՛ր՝ Պատրիարքի դէմ՝ ունեցած անհաշտ ատելութեան կրքէն մղեալ մինչեւ ուր կը հասնի : Ա. պատրիարքի կենաց և գործոց մէջ չը կարողանալով այնպիսի յանցանք մի գտնել, որով կարող լինի զայն վատահամբաւել և բարոյապէս սպանանել, քրիստոնէական կրօնի սոյն դարաւոր սովորութիւնն իմաստակաւ թեամբ կը նախատէ, կ'այսպնէ կուտակրօնութիւնն ընդունող ազգերն, ընդ որս և Հայոց ազգը, նախատակած կ'առնէ, տգիտաբար կրօնական յեղափոխութիւն պէտք է կ'աղաղակէ, դատապարտելի շատեսութեամբ կուտակրօնութիւնը յառաջադիմութեան արգելիչ և միայն մշակութեան զբաւոյս կը համարի, դատաւել պէտք է զայն կը գոչէ զայրագին մոլեգնութեամբ. և այս ամենը որպէս թէ անցեալէն քաղած՝ կը յորդորէ ժողովուրդը, որ անցեալէն խրատուի :

Սակայն, սիրելի ընթերցող, մի զարմանար երբէք () րաբի՛ր սոյն տղայական տգիտութեան վերայ. վասն զի մի գիտէ, թերեւս կարդացած չէ մեր ազգային և եկեղեցական սրտամութիւն ներս. ըստ որում եթէ գէթ միանգամ աչքէ անցուցած լինէր, անշուշտ եմ որ սոյն թիւր ու մոլար դատողութեանց դատուն մէջ չը պիտի գլորէր երբէք յանմուտաց նախատինս իւր. այլ նոցա մէջ պիտի տեսնէր այնպիսի կուտակրօն վարդապետներ, սրտնք ՚ի սէր Աստուծոյ, ՚ի սէր կրօնի, ՚ի սէր աղբի և հայրենեաց անձնադիր շահատակութեամբ ընդ քրտն և ընդ աբիւն ասպածոյժ կ'ընթանան, դպրոցներ կը բանան, հայ աշխարհն համայն կը յեղափոխեն, անձանձրոյթ աշխատելով միտքերն ու սիրտերը բարոյական դատարարակութեամբ կը մշակեն և Աւետարանի փրկարար լուսով կ'աչե-

ւարեն, կը կաղգուրեն և կը զօրացնեն :

Ահա այսպիսինքը, որոց շնորհիւ միայն կարող եմք ազգ կոչուիլ, ամենքն ևս կուտակրօն էին. բայց ոչ երբէք ըստ () րաբի՛ր արտազուր սղոմաբաւ նութեան ուխտադրութ, և ո՛չ իսկ յառաջադիմութեան արգելիչ և միայն մշակութեան զբաւոյս, այլ ընդհակառակը, լուսամիտ, ժողովրդասէր, հայրենասէր, յառաջադիմասէր, անձնանուէր և սրբանուէր անձինք էին : Ահա այսպէս կ'ուսուցանէ մեզ անցելոյն սրտմութիւնը և կը խրատէ զմեզ, որ առանց ծաղրելի սովեստութեան, մեր նախնեաց նման քրտինք թափենք, ուշտառ լինք ազգովին և յօգուտ ասպագային հայրենասէր կրօնաւորներ ստորաւ տենք :

Եթէ անցեալ մի ունիմք, այդ ևս մեր սրտմութիւնն է, գէթ մենք այս պէս կ'ըմբռնեմք և մեր խիական հաւմուղ մնայ է. բացց անձանթ է մեզ () րաբի՛ր յիշած անցեալը : Ար անցեալն է արեւօք այդ, որ () րաբի՛ր կը խրատէ ինքնախօնութիւնն դատաւել և կրօնական յեղափոխութեան կարեւորութիւնն նշմարել. թող բարեհաճի մեզ մատնանիշ առնել որպէս զի ՚ի հայել ոջ տեսնենք իւր խելատատակի գոյնը :

Երբ խօսքերն իս ձեզ կ'աղղենք, () րաբի՛ր, և կը հարցնեմք, թէ ինչու այսպէս անդուշաբար ձեր կոյճան հակառակ զրից մէջ կը գտնուիք. և ձեր առ Հայ հասարակութիւնն ու առջիկա Վարդոյ հանդիսապէս և սրբաշնորհաբար ուխտող խաղաւ կը մոռանար : Այս ասպքէն բազմիցս ուխտադիր եղաք ազգն լուսաւորել, նորա բարոյական ունիւթական օգուտներն պաշտպանել, նորա սիրտն ու միտքը մշակել բարոյական յորդորներով և յօգուտ նորա աշխատիլ բանիւ և գրով : Այլ թէ մերթ և կեղեցւոյ խորհուրդները

կրից խաղաղէք ընենլը, մերթ ամուսնու-
թեան սուրբ կապը ճաղրենլը (1), մերթ
կուսակրօնութիւնը բնութեան դէմ
սպառնալու թիւն համարիլը, մերթ
աշխարհակախորհրդածութիւններովքը
բխտունական կրօնի դարաւոր սովոր-
ութիւններն թշնամանելը և մերթ
քրիստոնէական կրօնը յիմարաբար յե-
ղախիսելու ելնելը, միթէ այս ամենը
յօգուտ ազգին աշխատիլ է ըստ քո
ծակ տրամաբանութեան:

Զանազան արդարութեան և ճշմար-
տութեան կ'երդուեցնեմք դքեզ, () Դու
գի՛ր, որ անկողմնակալ ու բոլոր ձեռքդ խրդ-
ձիգ վրայ դրած՝ ըսես մեզ, թէ այս ան-
հետեւի հրատարակութիւններդ՝ տգի-
տութեան և կոյր ատելութեան վրի-
մունք չեն: Սենք չենք հաւատար բը-
նաւ, որ քո հրատարակածներդ՝ քո
համոզմունքդ են. իսկ եթէ համոզ-
մունքդ են, ախա՛ն, հազար ախա՛ն,
որ ի լուսաւոր դարուս տգիտութիւ-
նըն իբրեւ համոզմունք ծախողներ
կան սոսկաւին մեր ազգին մէջ:

Ս. Ս. Յակոբեան:

(1) Օգտօք իւր մի թուոյն մէջ (զոր այժմ չեմք
յիշեր, բայց ի պահանջէ հարկին կարեմք գտնել և
ցոյց տալ) սաստիկ կը գանգատէր Եկեղեցւոյ դէմ,
թէ՛ ինչու ամուսնութեան կապը անլուծանելի կը
բարոյէ: և կը յորդորէր, որ այս սուրբ սկզբունքը
մերժուի և ամուսնութեան նոր օրէնք հաստատուի
Հայոց մէջ:

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ՊԱՇՏՕՆԷԻՑ ՈՒՂՂՈՒԱՅ

(Հարաւնակութիւն, տես թիւ 8.)

Տեսէք, Հարք իմ, տեսէք որ մեր
այժմեան անպատիւ վիճակը արդէն
ծանուցուած է մեզ, և մեր զայն չը
գիտնալը տգիտութիւն է, գիտնալ և
չզգուշանալը անհնազանդութիւն, յա-
մառութիւն և յիմարութիւն է: Եթէ
մենք Մտուծոյ խօսքին չենք հնազան-
դիր, ի՞նչպէս կը յուսանք որ ժողովուր-
դը մեզ հնազանդի:

Սուրբ գրոց վճիռները, բարոյական
կանոնները և խրատներն անփոփոխ են,
ամեն ժամանակի համար կարեւոր են,
ամեն ատեն նոյն են. մարդկան չար-
եաց համար նորա պարունակած սպառ-
նալքները, խոտտացուած պատիժները
միշտ կատարուած են և կը կատարուին:
Սուրբ գիրքը ամեն դարու համար է,
և նա է մեր իմաստութիւնը. մենք զայն
չի գիտնալով և չկարդալով, նորա պա-
րունակած աստուածային պատուէրնե-
րն ու հրամանները չը կատարելով, մի-
թէ նորո՞ սպառնալեաց ազդեցութե-
նէն ազանտ պիտի լինիմք. ո՛չ երբէք, այլ
միշտ կը կրենք, կը գանք, բայց կամ չգի-
տենք և կամ չենք ուզեր գիտնալ թէ մեր
յանցանաց հետեւութիւնն է այն: Եւ
որը աչք չունենալուն համար արեգակը
չի ծագած չը լինիր, այլ միշտ կը ծագի
և կոյրն ալ նորա ազդեցութիւնը կրկնէ.
մէք ևս մոռք կոյր լինելնուս համար, Մ-
տուծոյ խօսքին ազդեցութիւնը չենք
կարող խափանել. քանզի այն յաւի-
տենական օրէնք է: Սենք միշտ մեր
անմիտ գործոց դառն հետեւանքը կը

կրեներ, զոր յայտնած է մեզ Մատուցոյ
խմաստութիւնը թէ, «Վիս անար-
գողը պիտի անարգեմք և զգուշացու-
ցած է, որուն եթէ չը հաւատանք,
դարձեալ կը յանդիմանէ զմեզ ըսելով.
«Վայ լքելոց սրտիւք, որք հաւատան
Մատուցոյ, և վասն այնորիկ ոչ պահ-
պանին ՚ի նմանէ. վայ այնոցիկ՝ որք կո-
րուսին զհամբերութիւն, և որք ՚ի բաց
թողին ճանապարհս ուղիղս և դարձան
՚ի ճանապարհս թիւրս. և զինչ արաս-
ցին՝ յորժամ նկատել սկսանիցի տէր »:

Խմաստութիւն պէտք է մեզ քանզի
առաջնորդներ ենք. հմտութիւն կը պու-
հանջուի մեզմէ, օրէնք և գիտութիւն
կը փնտրուի մեր բերնէն, քանզի վար-
դապետներ ենք և Մատուցոյ պատգա-
մաւորներ: «Խելացիները պէտք է ա-
ռաջնորդութիւն ստանան », կըսէ Լ-
մաստունը, «Խմաստնոց բազմութիւնը
աշխարհի վրիպութիւն, և հանձարեղ
թագաւորը՝ ժողովրդոց հաստատու-
թիւնն է »:

Լրդ բազմութիւ առաջնորդք և տան
երեց քահանայք պատճառ կը դառնան
իրենց ժողովրդոց կորստեան, կը խռով-
են զանոնք, կը վրդովեն և կը ցրուեն, ո-
րով յայտնի է թէ խմաստուններ չեն,
ուրեմն ինչո՞ւ կը վարեն այն պաշտօնը,
որ խմաստնոց պաշտօնն է, կամ ինչո՞ւ չեն
պատրաստեր զիրենց իրենց պաշտօնին
արժանաւոր լինելու. քանի որ տգէտ
անմիտներ են, քանի որ իրենք զիրենք
չեն պատրաստեր և քանի որ նոցա յիմա-
րութեամբը վնասակար են ազգին, ժո-
ղովրդեան և աշխարհի, ինչո՞ւ տակա-
ւին պիտի կարողանան վարել այդ պաշ-
տօնը՝ որ հասարակաց օգտակար լինե-
լու համար սահմանուած է :

Խմաստութիւն ու հմտութիւն
պէտք է մեզ, վասն զի տնտես և Մա-
տուցոյ բանին մատակարարներն ենք,
արդ եթէ մենք մեր պաշտօնի պարտքերը

չը գիտնանք ու չը սովորինք, եթէ մա-
տակարարելու ժամանակը, կերպը, իւ-
րաքանջութիւնը ընդունակութեան և սնն-
դեան համար պէտք եղած տեսակները
չը գիտնանք, չը պատրաստենք ու չը
բաշխենք, յայտնի է որ Մատուցոյ որդի-
քը իրենց հոգեւոր սննդեանէն զրկած կը
լինինք, հետեւաբար անհաւատարիմ,
անձեռնհաս և յանցաւոր կը համարու-
ւինք. ինչպէս որ ենք այժմ: Վասն զի
զրկած ենք ժողովուրդը իրենց հոգե-
ւոր կերակուրէն, ինչու որ մատակա-
րարութեան գործոյն անտեղեակ ենք.
մեզ նման մարդկան գործը չէ այն. խել-
քի, շնորհաց և առաքինութեան տէր
լինելու է Մատուցոյ տան տնտեսը:
Նշանիք ալ այսովէս կը հասկնան, ինչ
պէս որ յառաքելոց անտի աւանդուած
է իրենց. «Վի զայսպիսի իա հագործել
կերակուր և մատուակել ըմպելի, ա-
րանց է բարեսաց և քաջութեամբութե
հոշակաւորաց, որք բաւական են ա-
ծել հասուցանել զանկատար ոգիս յայր
կատարեալ ՚ի չափ հասակի կատար-
մանն Վրիստոսի »: Մասկէս կը խօսի
Յովհան վարդապետ, Սարկաւագ մա-
կանուանեալ խմաստուն պաշտօնեայն,
որով յայտնապէս ըսել կուղէ թէ
չարերուն, մոլիներուն և անխմաստնե-
րուն գործը չէ այս մեծ մատակարա-
րութեան պաշտօնը կատարել: Մոլե-
ներն, կամ թէ ըսինք, իրենց մէկ ա՜ն-
կարգ բաղձանաց գերի եղողները չեն
կարող այս պաշտօնը կատարել, քան-
զի թէպէտ և համայն գիտութիւնք
և իւրամուկք սովորած լինին խմաստուն
չեն. մոլիներն օգտակար սկզբունք չեն
կրնար ունենալ, և եթէ լաւութիւն
մի ընեն՝ այն դիպուածական է: Մասօր
որչափ օգտակար հոշակուած մար-
դիկներ ունինք ազգային հոգեւոր և
մարմնաւոր պաշտամանց մէջ, որք ի-
րօք չարեր են և վնասակար, որչափ

խօսքով սկզբունք արշտողներ գիտէր, որ գործով հակառակ են իրենց սկզբան, և այս կերպով ազգը կը խաբեն և լրագիրներէն ոմանք ալ կամ ցած նկատումներով և կամ տգիտութեամբ գովեստներ կը շալկեն այնպիսեաց և ազգին տունը կաւեն։ Այնպիսի Հոմերը հանդերձ իրենց՝ Քիւլեաներով հըրապարակաւ խայտառակութիւն, պաշտօնէ խաբառ գագարման և անարգանաց արժանի են, քանզի երկուքն ալ միտպէս միասակար են հանրութեան, քանզի երկուքն ալ շահամոլ նենգաւորներ խաբերաց կեղծաւորներ եւ լուռութեան պատրուակաւ գաղտնի թշնամիներ են. որք միտպէս ազգէն կը սնանին, կ'աճին և կը փառաւորին բայց երկուքն ալ ազգը միասուց և կորստեան կը մատնեն։ Այս, այսպէս են ուխտագրութ կրօնաւորներն ու խաբեբայ և շահամոլ խմբագիրները. ինչ մի սո որ կարող է հասցնել ճշմարիտ և կղերներէ վարկ խմբագիր մը, նոյն միտաւոր կուտայ տգէտ ու մոլի արշտանայն Այկեղեցւոյ հովիւը ագէտ ու նենգաւոր լինել, կը նշանակէ լոյս չը տուող բայց տոչորող արեգակ, չտարցնող կրակ, չի կշտացնող կերակուր։ Այստուն՝ բայց մոլի կրօնաւորը, ինչպէս իմաստունը նմանցուցած են, գիշը շարիող աւանակ մ'է. բայց այս նը մանութիւնը թերի է. իրաւ է որ ինչպէս գրաստը իւր շարիած գրքերէն օգուտ չի քաղեր, նոյնպէս մոլի գիտունն ալ իւր գիտութիւններէն, բայց գրաբարձ գրաստը գոնէ ուրիշին միտա ալ չունի, բայց մոլի գիտունը թէ իւր անձին եւ թէ այլոց բազմաց հաղարաւոր միտաններ ունի, զոր բնութեան մէջ ուրիշ բանի չեմ կարող նմանցնել, և ոչ իսկ կարող եմ հաւատալ թէ նորա հաւատար միտասակար բան մը գտնուի բնութեան

մէջ . . . : Արեւմտ պէտք է խաբուիլ անոնց, որ դառներու հանդերձով կը մօտենան մեզ բայց իրենց ներադին յաժշտակիչ գայլեր են. արապուստ իմաստուն, բազմագէտ և ամեն բանի հմուտ կերեւին բայց իններքուստ իմար, տգէտ և թերամիտներ են, ինչո՞ւ որ չար են, մոլի մոլորեալ են, և վատթար կը համարուին քան զկողտութիւ աւազակս և քան զկիտի անառաւ կրտ։ Իմաստուն չեն կրենք նոքա՝ որ ամեն բան գիտեն բայց իրենք զիրենք չգիտեն. մոլութեան և առաքինութեան վրայ ծառող և նոցա օրէնքներուն խեղամուտ եղող իմաստուն կարծուածները կրնան իրօք իմաստուն համարուիլ, մինչդէռ մոլի են և ոչ առաքինի. ինչ օգուտ որ նոքա ազգուկերովի համողիչ և բռնագատիչ փաստերով կը սրտաւեն մոլութիւնը եւ կը գովեն առաքինութիւնը, բայց փաստերէն ամենազօրաւորը ներհակ կողմին կը գործածեն. այսինքն, անձնուկան օրինակը, առէլ և առաջանէլ օրէնքը, որ ամենէն աւելի հզօր համողիչ փաստն է, սխալ տեղ կը գործածեն. խօսքով գովածին գործքով չը գործադրելով՝ կատեն ու լռելեայն կը սրտաւեն. իսկ պարսաւամբ՝ գործով յօժարակամ կատարելով լռելեայն գոված կը լինին, և իրենց խօսածներն ինքնին ջրած. և ահա այս սրտածառաւ քարոզը, բեմբասացութիւնը, խըրատը և յորգորք սովորական բաներ դարձած՝ սարսրդիւն կը մնան. որով ժողովրդեան մէջ՝ յատուծց խօսքը լռել սովորաւորացեալ է, և ամեն մարդ հոգեկան սաստիկ անթութեանէն ահա իւր մարմնայն կէսը ուտելու վըրայ է. նորա կենաց մեծ մասը ապսրդիւն կը մաշի և հեշտախտութեամբ կը փճացնէ . . . : Այս այս աղետալ կայութիւնը տեսնելով ոչ միայն լոյս

գուշացնող չի կայ, այլ և այն իմաստուն կործուածներէն օրինակով քաջակերող և խրախուսողներ լացման թիւ, ցաւ է բռնել ու լսելը, որ այս չարեաց պատճառ և սուգականութեանց օրինակ եղող Ալեքեղեցոյ պաշտօնեայնէր ալ կան, ի՞նչ պիտի ըսէ այն հոգեւոր հովիւը՝ երբ իւր ժողովուրդը Աստուծոյ ատենի գործոյ մէջ տեսնէ, քանի որ ինքն թէ բանիւ և թէ գործով պատճառ տուած է նոցա մեղաց և մոլութեց. ի՞նչօքէս կարող է արդէ լուրերը իւր ուսուցածը գործադրուած տեսնէ, անշուշտ պապանծի պիտի, և ահա անդէն կորոյս իմաստութիւնը. իսկ եթէ համարձակի իւր չգործադրածը այլոց ուսուցանել, անշուշտ պիտի յանգիմանուի՝ նախ Աստուծոյ որ կը սէ. «**1**» ակայն մեղաւորին ասէ՝ Աստուծոյ իսկ դու ընդէ՞ր բնաւ պատմես զորդարութիւն իմ, կամ առնուա զուստ իմ՝ ի բերան քո: **Օ** ի դու ատեցեր զխրատ իմ, մերժեցիր և յետս ընկեցեր զամենայն բանս բերանոյ իմոյ: **Թ**է տեսանէիր զգողս, ընթանայիր ընդ նոսա, և ընդ շունս գնէիր զբաժին քո: **Ե**րան քո յաճախէր զչարութիւն, և լեզու քո նիւթէր զննդութիւն: **Ա**տեալ զեղծօրէ քումմէ չարախօսէիր, և ի վերայ օրդւոյ մօր քո գնէիր զգայթակղութիւն: **Օ**այս ամենայն արարեր և լռեցի քեզ, կարծեցեր անօրէնդ ի մօր քում թէ եւ ես քեզ նմանիցեմ: **Ե**րբ յանդիմանեցի և կացուցի զայս ամենայն աւաջի քո, իմացարուք ամենեքեան ուրոց մոռացեալ իցէ զԱստուծոյ: **Ա**րդ ըորդ իւր խղճէն, որ կազդ է միշտ ըրածին ասօրինաւորութիւն, և ապա իւր ժողովուրդէն, աղէն, եղբայրներէն և զաւիլներէն, ինչպէս որ ահա այսօր փորձով կը տեսնենք, և կատարելապէս պէտք է համոզուած լինիմք որ այս ամենը

մեր պաշտաման սրբութիւնն ու վերահսկութիւնը չի պահանջուա հետեւութիւնն է, և արդարութեան վրէժխնդիր պատուհասը, որն որ վերջին մը անջնաւոր պատուհասին և արդարութեան կատարեալ վճարքին մէկ փոքրիկ ազդարարն է, զոր եթէ չըզգանք՝ բանական չենք, և եթէ հասկընալ չուզենք՝ իմաստուն չենք:

Իմաստութիւն կը պահանջուի մեզմէ, այն, իմաստութիւն ի բանս, ի մաստութիւն ի խորհուրդս, ի գընացս և յամենայն շարժմունս. իմաստութիւն, նախ ուղղութեամբ և ապա զայս ուղղելու: **Ա**ռաւել քան բանից առատութիւնք, սնտի քան բազմութիւն գիտելեաց հմտութիւնք, չեն աղէր ի իշխանական սաստիք և այլ արտաքին հաղարաւոր միջոցք՝ առանց կենդանի օրինակի, եթէ իմաստուն լինինք՝ խաչափառին առակը կարող է մեզ համար ազդու խրատ մի լինիլ.

— **Խ**աչափառին խրատ կուտայ մայրը, որդեակ՝ ուղիղ քալէ, կըսէ. իսկ որդին կը պատասխանէ. մայր իմ ճիշդ քեզ նման կը քալեմ: **Բ**այտ ուղիղ օրինաց ճշմարիտ բարոյականին, բոլոր մարդիկ պարտաւոր են բանիւ եւ գործով խրաւր բարի օրինակ լինիլ. այս՝ առ ընկերս ունեցած պարտուց մօտն է, որուն ենթակայ է մարդ եւ ալիք ըստ ամենայնի, և որուն զանցաւորութեան հետեւանքը իխտ աղետալի է և որուն տեղ ուրիշ ոչինչ չէ կարող փոխարինել, քանզի ընկերը գայթակղեցնել սոսկալի չարութիւն է, արդ հասարակ մարդիկ եթէ իրարու խօսքով և գործքով չար օրինակ լինելով պարտազանց կը գտնուին և գատապարտութեան արժանի են, ուրեմն մեզ ի՞նչ պիտի լինի, մեր պիտի փախլինք և ուր պիտի թաքչինք՝ մենք որ մարդ լինելէ զատ քահանայ, ու

սուցիչ և առաջնորդ ալ ենք . ի՞նչ բան կարող է ազատել զմեզ սոյն անհրաժեշտ պարտաւորութենէն և պատասխանատուութենէն : Սեր որ առանց նախորհութիւն կարող է արդարաւորեւ զմեզ . եթէ մեր սուրբ կարգն ըսես , ես զայդ մտածելով կը սոսկամ , քանզի երկու կողմէն ահագին արգելքներ և սպառնալիք կը տեսնեմ , նախ իմ Տէրս կըսէ . « Սրբաւոր շատ տըւաւ շատ խնդրեսցի , և որում բազում աւանդեցաւ առաւել եւս պահանջեսցի » . և թէ , « Սր որ լուծցէ մի ինչ ի պատուիրանացս յայսցանէ ի փոքունց և այնպէս ուսուցէ զմարդիկ , փոքր կոչեսցի յարքայութեան երկնից » . և երկրորդ (Յիսուսի ճմարիտ աշակերտ ընտրեալ անօթը կըսէ . « Սի անփայտ առներ զնորհացդ , որք ի քեզ են , որք տուան քեզ մարդարեւութեամբ ի ձեռնադրութենէ երկրցութեան . . . ըզգոյշ լինիջիր անձին և վարդապետութեան և ի դմին յամենջիր , զայդ եթէ առնիցես և զանձն ասրեցուցես և զայնոսիկ որք քեզն լսիցեն » : Այլ թից և պաշտամանց յաճախութիւնը պիտի ըսես , այդ ալ տեսակ մի գայթակղութեան առարկայ ըրած ենք . քանզի շատերնիս շատ անգամ կը հեղգանք և կը զսնանք , ուզած ատեննիս կը կատարենք և չուզած ատեննիս անփայտ կը մնամք , սակայն պէտք է գիտնանք որ այդ եւս նուիրական պարտք մի է , որ միւս պարտուց հետ անհրաժեշտ կը պահանջուի , և որոյ զանցառութիւնը պարտադանցութիւն է և անհնադանդութիւն աստուածային հրամանաց , և ասպերախտութիւն ընդդէմ աստուածային բարերարութեանց , ուրեմն այդալ զմեզ չարդարացներ , այլ ատու ևս դատաստանի և պատասխանատուութեանեն թակոյ եմք . հապա ի՞նչ բանի վստա-

հացած եմք . ոչ մի առնորկոյ չունինք վստահութեան , բոց միայն մեր տգիտութեամբ ունեցած կամապաշտութիւնն ու յամառութիւնը , որուն ի՞նչ աստիճան յամարութիւն լինելը ինքնին յայանիէ : Ինչո՞ւ չենք կարգար և հնազանդիր Նաբեղոյն սա կենսաւէտ խրատին որ ի դէմս Տիմոթեայ մեզ ամենեցուն կը խօսի . « () Երինակ լինիջիր հաւատացելոց բանիւք , գնացիւք , սիրով , հաւատով , սրբութեամբ . մինչեւ գամ ես միտ դիր ընթերցուածոց միտթարութեան և վարդապետութեան » : Կարձեալ . « () ձեռք լքեալս և զճունկս կը թոտս հաստատեցէք , և զուսիզս ուղի զըս արարէք ոտից ձերոց , զի մի որ կազն իցէ գլորիցի՝ այլ մանաւանդ բժշկեսցի , զսաղաղութեան զհետ երթայք ընդ ամենեսին և սրբութեան , առանց որոյ ոչ որ տեսանէ զուր » : Կարձեալ . « Եւ այնպէս յանցուցեալ յեղբարս , և զխիղճ մտաց տկարացն զայրոցուցեալ , ի Քրիստոս մեղանէ : »

Երանի՜ քեզ , Պօղո՛ս , որ այդպիսի սուրբ խորհուրդներով իմաստնացած ես , և ոչ մեր ժամանակի յիմարական ցնորքներով . երանի՜ և քեզ , Տիմոթէոս , որ այդպիսի անմահական խորհուրդներով և յաւեժական սուրբ սիրով վառուած բոբբոքած ուսուցիչ վարդապետ մի ունիս , որ կարող է զքեզ և քեզ լսողներն փրկել և Վստուծոյ արքայութեան արժանաւոր ժառանգներ ընել . իսկ մեք ըստ յանդիմանութեան Տեսառն , թէպէտ չենք յաճիր ընդ ծով և ընդ ցամաք եկաւմուտ մի , աշակերտ մի որսալու , սակայն մեր շուրջ եղող և զմեզ տեսնող ամենուն ալ չարեաց պատճառ կը լինիմք , և զանոնք որդիս գեհենի կը շինեմք կրկին եւս քան զմեզ : Այլ երջանիկ հոգիներ , եկէք , և տեսէք թէ մեր ու ձեր վարուց մէջ ինչ մեծ տար-

բերութիւն կայ, բայց մեր այժմուս սոսնստիրտ կրօնաւարացոյ առջեւ ձեր ատուածութեան և մարդասիրտութեան վեհագոյն զգացմամբ բռնկած սրբաւոր, որպէս զի գուցէ նոցա պատահարս ճառագայթից ազդեցութեամբ մերն ալ քերմանայ:

Հովիւք Հայոց, աչքերնիդ բացէք, մտքերնիդ և սրտերնիդ ալ պարզեցէք, տեսէք, թէ նախնիք իրենց սրբութեամբ, հաւատքով, արդարութեամբ և բարիփառքով ինչպէս շարունակ մեր անարժան կեանքը կը յանդիմանեն. ինչ պէտք է հեռի կրթաւ, ահա ամեն օր կը շարաւրանք կը տեղան մեր գլխուն. նոյն խոյն անարժաններէն անգամ յանդիմանութիւն կը կրեմք. մեր քաղաքները քաղաք ինչպէս զիբաւեր մանուկները: Պաշտօնեանք եկեղեցւոյ, մեր նախորդներն գրոց վարդապետութեան մտադրութիւն կը նեն և այն տեղ միտթարութիւն կը գտնեն. իրենց խնամատութիւնը սուրբ գրոց ուսումը կը հաճարին. «Ի մանկութենէ զգիրս սուրբս գիտես, որք կարողք են խնամատուն առնել դքեզ ի փրկութիւն ի ձեռն հաւատաց» որ ի Քրիստոս (Յիսուս) իսկ մեք ոչ թէ միայն ի մանկութենէ չենք գիտեր, այլ և մեծութեան ատենն անգամ ոչ գիտենք և ոչ կուսանինք. տնոր համար է, որ չենք «Քարալեր Մտուածոյ խօսքը, վրայ չենք հասնիր ժամու և տարածամու. տնոր համար է, որ չենք կարող ստատել, յանդիմանել, և ամենայն երկայնամիտ վարդապետութեամբ միտթարել» և ասոր համար է որ ամեն կողմէն ամենայն որ կ'արհամարհէ զմեզ. այս պատճառաւ՝ անողջամիտ քարոզութեան մոխի ընող չի կայ. հասկա «Լին թիւ իրենց ջանքով, և իրենց անանջայ խաղաղութեան համար»

Վարդապետներ որոշ զիջած են և անոց յօթարութեամբ կը լինի, յորոց օղուտ մի չի շահելէն զատ՝ չարաչար կը վնասին: Ինչու չէ մեր ազգայնութիւնը առիթ տուած է ժողովրդեան՝ որ իւր «Լինքը ճշմարտութեան խօսքն կը քարջենէ և անապատներու մէջ կ'իյնայ», քանզի մեզմէ շատերը փոխանակ ըզգաստ կենալու, փոխանակ ամեն պարագայի մէջ հաւատքին համար ճիգ և աշխատանք թափելու, փոխանակ մեր պաշտօնն իւր պայմաններով կատարեալ հաստատուն բռնելով աւետարանի գործ գործելու. ընդհակառակն մեր մարմինն ու կիւրքերը պաշտօնցիկք, մեր օրինաւանդութիւնքն արդարացի չենք և մեր խղճի խայթերն մեղմելու համար՝ ստուծոյ խօսքը թիւրեցիկք կամակորեցիկք ի կորուստ անձանց մերոց և այլոց. օրէնքը քարոզելու տեղ ժողովրդեան կիւրքերը շոյեցիկք, որպէս զի մերն ալ ծածկուի. փոխանակ Մտուածոյ խօսքը արդեամբ Հոգւոյն և լոբութեամբ քարոզել և, ցնորական խօսքերով և սուտ ու փուղ առաստիւններով մեր յիմարական հանձնքը ցոյց աւել ուղեցիկք և ոչ Մտուածոյ օրէնքն ու ճշմարտութիւնները. անմիտ փառասիրութեամբ և յիմար երեւակոյութեամբ առաւել մեք զմեզ քարոզեցիկք քան թէ զՅիսուս Քրիստոս. փոխանակ զմեզ Քրիստոսի համար խղճելեան ծառաներն անուանելու, թերամտութեամբ նոցա փերը, իշխանը, բռնաւորը, հարստահարիլը և հարստածիլը դարձանք. և ահա այսպէս մեք մեր պաշտօնն անհնադանդ գտնուելու համար, մանաւանդ ընդ ծերոյն, կրտսերն ընդ աւանդին, և անարգն ընդ պատուականին կ'ընդհարկանի. կամաւ չեմ ասել անկարօրիորդ մը իրաւացի փաստեր կ'ունենայ զմեզ և մեր դիտապետն յանդիմանելու և խրատելու. և երանիք թէ

խրատուած լինէինք : սակայն հազար
ամօթ մեզ որ այսպիսի սրտագայից
մէջ աստուած կը մնամք , և երբ ու
րիշն զմեզ կը խրատէ , երբ մեր չի
գիտցած մէկ բանին փայ կը խօսի ,
փոխանակ բանական խորհրդով միտ
դնելու , խոնարհութեամբ ընդունելու
և ըստ ճշմարտութեան գտնելու , ըստ
աչս կը դատենք , և կը զայրանանք . նաև
շատերնիս նոցա դէմ յիմարութեամբ
փտուն զէնք մը ունինք , զոր խօսյն կը
գործադրենք . այն է բողբախան կամ
անհաւատ ըսել . առանց խորհելու՝ որ
այդ անզգոյշ անուանարկութիւնը ,
այդ կամայաշտ լեզուի զարարու
թիւնը ինչ աղէտներ բերու ազգին
գլխուն . առանց մտածելու , որ այսօ
րուան աղէին կրօնափոխութեամբ ու
նեցած բազմաճղի սարսափաւոր վի
ճակը այդպիսի կամակոր կրօնաւորնե
րու անզգոյշ և թիւրաբան լեզուէն
յառաջ եկած է : Գոհութիւն (Կ
տուծոյ , թէպէտ հիմայ շատերը կը
գան եւ գիտեն կրօնափոխութեան
վտոթարութիւնը , վնասակարութիւ
նը և վրէժխնդրութեան ամենէն ցած
ու նուազագէտ կերպն ըլլալը , որով և չեն
զիջանիր այդպիսի լեզուաց պատաս
խանելու . համար կրօնք փոխելու , սա
կայն միշտ վնասաբեր էն այդ խօսքերը
և վհատեցուցիչ , գրգռող են և վրդ
վիչ . քանզի ամեն մարդ սրտախ ունի .
շատ անգամ այդպիսի անզգոյշ անուա
նարկութենէն կարող է մարդ այնպի
սի միջոցներու գիմել , որ կրնայ բան
գտնաթիւն աղետալի լինիլ . որդ ու
մեն անոնք , որ այս ամենը գիտնալով
հանդերձ կը յանդգնին յանիրաւի
զայլ բողբախան անուանել՝ որք իրօք
բողբախան չեն , կը նշանակէ թէ
բայ ՚ի սգխտութենէն , չարախրտ և
նենգաւոր ալ են , իրենց յիմարական
գիտութեան և փտած աստուածա

բանութեան նուաստութիւն մի չի
գալու . համար կը զարարան , այոց
վարկը կը կտրեն որ իրենք իրենց խա
ւարային ծածկութիւն սակը անխոյճա
բար գործեն . բայց ինչպէս ըսի ան
ցաւ այն ժամանակը , Հարք , հիմայ
այդպիսեաց դարձնիքն յերեւան եկած
է , ըստ անպափախելի վճռոյն Տեառն
մերոյ՝ թէ « Չիք ինչ ՚ի ծածուկ որ ոչ
յայտնեցի » , ամեն մարդ սովեցաւ
որ կարտական նարատակներով կրօնա
փոխութիւնը որչափ ամօթալի է , մո
նաւանդ քրիստոնէին համար բնաւ
առիթ մը չի կայ կրօնափոխութեան .
այն , ձեր այդպիսի զարարութեան
սրտաճառաւ կրօնք փոխող չի կայ այժմ
խելքը դուին եղողներուն մէջ , բայց
յայտնի է , որ ձեր ըրածն ալ ոչ ար
դարութիւն է , ոչ իրաւունք է և ոչ
խիկ վայելուչ . այլ է , որ հաստատ
ւած և սոսոյգ տարակրօնի մը թիւր
կարծիքը հերքելու փաստին մէկն ալ
նորա տարակրօնութիւնն է , բայց հա
մակրօն եղծօր մը մեզ դէմ հակառա
կելուն կամ զմեզ խրատելուն համար
բողբախան է ըսել և չիկրն ու պայտ
ցանել՝ ցաւալի է և ամօթ , մանաւանդ
խորհիլ հարկ է , որ նորա թիւր կոր
ծեաց , վնասակար սկզբանց և մղարեալ
գողափորաց գուցէ դու սրտաճառ
եղած ես , խօսքով և գործքով տեղիք
տուած ես անզգուշարար . ուրեմն
փոխանակ անոր յանդիմանութենէն
խրատուելու . օգուտ քաղելու , փա
խուելու և անձամբ բարի օրինակ առ
լու , ինչո՞ւ կը զայրանաս և կ'անուա
նարկես , չէ՞ որ այն ալ մարդ է , չէ՞ որ
քեզի չափ , և թերեւս քեզմէ աւելի
անկեղծ ու սուրբ հաւատք եւ փա
փուկ զգացմունք ունի իւր կրօնին վե
րայ , իւր հոգւով և ճշմարտութեամբ
պաշտած ճշմարիտ Կտուծոյն վրայ .
ինչո՞ւ կը վիրաւորէք յամուս կամու

պաշտօնը թեև անհրաժեշտ էր, սակայն ոչ
բոլոր համար (Յիսուս Բրիտանոս արիւն
թափած է, և որուն միտքը երբեմն
կրնայ պնդուիլ իւր Արարչին քով և
գանգատիլ ձեր վրայ: Գոնէ ձեր պա-
տուհին խնայեցէ՛ք, մտածելով՝ որ ե-
թէ այն մարդիկն ալ ձեզ նման անխա-
հեմ և զայրարտիչ լեզու ունենան՝ կա-
րող են բիւրաստիկ ամբաստանու-
թեամբ զձեզ անպատուել, որ ձեր
անխել գործքերովն աւելի արժանա-
ւոր ալ էք: սակայն ես կըսեմ, որ ու-
րիշին պատիւը չը ձանձող և ըստ ար-
ժանւոյն անոր չի խնայողը ինքն պա-
տիւ չունի և պատուոյ ինչ լինելը չը
գիտեր, հետեւաբար ինչպէս առաջ
ալ ըսի, ամեն տեսակ մղութիւն ան-
կէ կսպասուի. ուստի և ըստ իս խիստ
զգուշսիւ է իւր կենակցութիւնը:

Իսկ ո՞վ յանցաւոր պաշտօնեայ,
այդպէս ընելովէ քու յանցանքդ չի
ծածկուիր, ուրիշ բամբաստելով, զոր-
պ սրտելով անուանարկելովդ դու չես
արդարանար, քու յանցանքդ միշտ
յանց անք կը մնայ և դու գէշ կը ձանձ-
ցուիս, եթէ կողմէս արդարօրէն ալ
գարծիր, վատութիւններդ փոխէ, քու
պաշտօնիդ մէջ ունեցած սոքա տու-
թիւնդ լուսաւորէ, պաշտօնդ հաս-
տատուն բռնէ, իօտէ ինչ որ կը վայ-
լէ ողջամիտ վարդապետութեանդ՝ «Նա-
տուծոյ խօսքը ուսուցանելու մասին
հաւատարիմ եղիր, որ ողջամիտ քա-
րողութեամբ կարող լինիս մխթարել,
և ներհակողներն ալ յանգիմանել, ին-
չաւ որ շատեր կան միտք հրապուրող
խնէք գտնող, զրախօս, անհնազանդ-
ներ, որք զոչաքաղութեան համար
սուներ կը կործանեն՝ պէտք չեղած
բաներ ստիւնեցնելով. . . խօսքով առ-
տուածապաշտ կը ձեւանան և գործ-
քով կ'ուրանան, որք պիղծ և անհուն
են և բոլոր բարի գործերու մէջ ան-

պիտան. զորս պէտք է պապանձեցը-
նել » . — Ինչո՞վ, սուրբ և ողջամիտ գի-
տութեամբ, ուսմամբ և բանին վար-
դապետութեամբ, մանաւանդ գործով
. . . : | սենք, պաշտօնակիցք իմ. մեր
երանելի Հօր Սուրբ Ներսէս Հօր
հաշտոյն. «Եւ բանք բերանոյն մի ան-
միտաբար խեղկատակութեամբ կամ
աշխարհօրէն զառուկանս կամ զանկա-
ծութիւնս ի լեզուն յեղեղելով ա-
նարգէլ զոր. այլ բղետեցէ սրտին
զբան բարի, . . . յօգուտ և ի շահ
լինել լաղրաց և մի ի միտ և ի տաղու-
կութիւն և պատճառս աղարտելոյ զա-
ռաքելականն պաշտօն » . (Ինչպէս
լինի) Գիտէք անշուշտ որ մենք ասոր
ներհանն ենք այսօր . . .

Աշխարհի մէջ թագաւորք իրենց
տիտուակից պէտք է ունենան իմաս-
տութիւնը, որպէս զի վայելուչ կար-
գով և խաղաղութեամբ թագաւորեն,
— Ի՞նչ են թագաւորք,

— Դողմունքեան վարուց, կենաց և
ընկից հակադ բաղադրական պաշտօնեայ-
ներ. նոցա բաղույն համար խորհող և
տքնող՝ Ժողովողէն փառաւորուած չը-
բեղաշուք սորոսաւորներ, որք պէտք
է իրենց պաշտօնը հաւատարմութե-
ք և արդարութեամբ կատարեն, օտա-
թէ ոչ թող սոսկան այն կեցցէ՛ կան-
չող խաժամուժէն, որ իշխանութիւն
ունի նաեւ անկցի գոչելու. կամ թող
սոսկան յաւիտենական արդարութե-
նէն որ կարող է խրատել զանազան
ներքին և արտաքին հարուածներով:

Ըստ մասին այսպէս ենք և մեր
Դողմունքին իւր պատուոյն և իւր փա-
ռաց համար զմեզ կը փառաւորէ կը
բարձրացնէ և մէք այն պատիւը մեզ
սեղհականելով Ժողովուրդը կը մոռ-
նանք, այն փառքն ու մեծութիւնը,
այն յարգանքն ու բարձրութիւնը բուն
մեր արժանիքն համարելով կը խրով-

տանք և մեր պաշտօնները բարձի թաղի կրներ :

— Ի՞նչ ենք մենք .

— Ժողովրդեան բարւոյն հսկող, սրբութիւն, արդարութիւն եւ լոյս մատակարարող պաշտօնեայներ . նորա վարուց և բարուց ուղղութեան հըս կողմ արհաւիրան և կրօնական սպառնալորներ, մարդկան սրտերը Աստուծոյ բնականութեան արժանաւոր բնակարաններ սրտարաստելու համար որոշուած ծառայներ . իրաւ, ծառայութիւն է մեր պաշտօնը, այլ իւր տեսակին նը կառմամբ վեհ է քան զամենայն իշխանութիւն . սակայն իւր վեհութիւնը խոնարհութեան և քաղցրութեան մէջ է . իւր փառքն ու պատիւը՝ իւր պաշտամանց անթերի կատարման մէջ է, իւր պարծանքը՝ իւր գործոց արդիւնքն է, և իւր բարձրութիւնը՝ Աստուծոյ օրինաց արհաւիրանութեան մէջ է . վերջապէս մեր երկնաւոր Հօր անուներ փառաւորել տալու արժանաւոր գործոց մէջ կը կայանայ մեր արժանիքը և փառքը . և ոչ թէ տգիտութեան շողմուխութեան և դատարկալիկ սնտիրաբանութեանց մէջ :

Եթէ թագաւորին լաւ թագաւորելու համար խմատութիւն պէտք է, առաւել եւս մեզ, քանզի նա մարմնոյ իսկ մեք հոգւոյ հետ առնչութիւն ունինք . եթէ տշխարհի հազարապետները լծնամեաց յաղթելու և ընտիր գտնուելու համար իրենց գործոց վերաբերեալ ուսմանց գիտութիւն, հրէ տութիւն և կրթութիւն պէտք է ունենան . առաւել եւս մեք, քանզի մեր զինուորութիւնը և մեր պատերազմական պատրաստութիւնները մարմնոց եւ աւրեան հետ չէ, այլ խաւարի իշխանին հետ, այլ չար կամաց և կրից հետ, այլ մոլութեանց և մոլորութեանց հետ, որոց համար խիստ զգուշաւորութիւն

և մեծ հմտութիւն պէտք է :

Եթէ հովիւ մը պէտք է իւր հօտը արածելու համար խոտաւետ տեղերը գիտնայ, գոմաստուեր ուռնեաց տակ ախանակիտ ջրոց եզերքը հանդէպնէ, և աննոց բնութեան ու սննդեան յարմար պարարտացուցիչ խոտերը ձանչնայ, առաւել եւս բռնաւոր հօտի հովիւք, որ նոցա բանականութիւնը խնամելու կարգաւորելու և կազմութեւն հոգն ունին . նոքա պարատաւոր են գիտնալ ինչ որ իրենց խնամոյն յանձնուած ժողովրդեան օգուտը կը պահանջէ : Անք այն, պէտք է իմաստութիւն հետեւինք, Հօրք, մանաւանդ գուք, ով աթոռոց ցանկացող և իշխանութեանց հետամուտ պաշտօնակիցք իմ, իմաստութեան ցանկացէք, որպէս զի աթոռներն իրենց բուն էութեամբն ու որպիսութեամբը տեսնէք ու ձանչնայք, որ եթէ դժբաղդաբար հօն բարձրանայք, այլոց օգտակար լինիք և կամ դոնէ չի սայթաթիք . «Յանկութիւն խմատութեան տանի յարքայութիւն, արդ ով բոււնք ժողովրդեան, եթէ ցանկայք աթոռոց և գուազանաց իշխանութեան, պատուեցէք զիմաստութիւն, զի յաւիտեան թագաւորիցէք, ով առաջնորդք ժողովրդեան, սիրեցէք զիմաստութիւն, քան զի բազմութիւն իմաստնոց փրկութիւն աշխարհի և թագաւոր հանձնընդ հաստատութիւն ժողովրդոց » :

Այսին զի ի՞նչ օգուտ ունին այդ խումբ մը կրօնաւորք, որ իրենց նախկին ունեցած մոլութիւններն ու յիմարութիւնները սոյն պաշտօնին մէջ մոտած օրէն ալ անխափան գործարած և առաւելած իսկ լինելով ժողովուրդը գայթակղեցուցած և իմոլութիւն առաջնորդած են, և փոխանակ Աստուծոյ անուներ փառաւորելու, իրենց անարժան վարքովը և տգիտութեամբովը

Թեամբ ազգաց և ազանց մէջ խաղբ
ու խայտառակ կը լինին և բարձրեւոյն
անունը յինքեանս կը նուազեցնեն...
«Մէ և ինչ պիտի լինի երբ Տէրը նը
կտանելու սկսի» (Եղեմ. 1) Ուրե
մին կամ արժանաւոր լինիմք մեր պաշ
տօնին և կամ թողունք այնպիսի պաշ
տօն մը որուն անարժան ենք, չըլլ
նինք հետամուտ այնպիսի գործոյ մը
որ մեր կարողութենէն վեր է:

Արդ կարծեմ այս չափով կրցի հաս
կացնել որ եկեղեցւոյ պաշտօնէից հա
մար տգէտ լինելը ամօթ է, մեղք է
և մեծ վնաս թէ իրենց անձին և թէ ի
րենց շրջակայիցը. հերթը սեպենք ու
րեմն այս չափը և քիչ մ'ալ խօսինք
եկեղեցւոյ պաշտօնէից անդ ործու թեա
նը վրայ կարծ ՚ի կարծոյ:

(Երանանք է)

Մ Ա Հ Ա Գ Ո Յ Ժ

Յուօք սրտի իմացանք Ամենատախ Տ. Տ. Պօղոս Սրբազան Աբբեղիտիւ
պատին Օ միւռնիոյ բարեխնամ Առաջնորդին մահը, զոր գուժած էր Արշալոյս:

Նորին Սրբազնութիւնը իբրեւ Հայաստանեայց սուրբ Եկեղեցւոյ պաշ
տօնեայ՝ անբասիր կեանք մի ունեցած է, ՚ի կրօնս ողջամիտ և ՚ի վարս անբամ
բաս, իւր զանազան տեսչական պաշտօնավարութեանց մէջ ալ հասարակաց համա
կրութիւնը գրաւած էր, ինչպէս Արմաշու վանուց վանահայրութեան և սյոյշափ
ժամանակ Օ միւռնիոյ պէս քաղաքի մը առաջնորդական ծանր պաշտամանց մէջ,
որ ստացոյց է անշուշտ իւր խոհականութեւն, ծանրութեան և քաղաքագիտութեւն:

Հանգուցեալ Ս. Հօր գովելի յատկութիւններն և իւր հանրածանօթ պար
կեշտ կենաց համբաւն էր անշուշտ՝ որ առանց իւր հետամուտ լինելուն, և ա
ռանց իոկ հրաժարականն ընդունուելու կոչուեցաւ յաթոռ Պատրիարքութեան
Կ. Պօլսոյ, յորմէ սպա հրաժարելով Օ միւռնիւոյ հասարակութիւնն ընդ ունեց
ղինքն իբրեւ որդեսէր Հայր, որոյ հովանւոյն տակ երկար ատեն պաշտպանուած
էր և այս վերջին անգամ ևս վայելցց Նորին Հայրութեան գգուանքներուն հետ
նորա օրհնութիւններն ալ:

Նորին Սրբազնութեան վնասութիւն մահը որչափ մեղ և ընդհանուր Ազգին,
հարկաւ աւելի վիշտ է և կարելիք ցաւ սրտի իւր խնամոց յանձնուած հօսին,
որոյ ՚ի մխիթարութիւն կը մտղթեմք որ Աստուած տայ իրենց այնպիսի առաջ
նորդ մի, որ իւր՝ խոհեմ, գործունեայ, հաւատարիմ, և ողջամիտ ու ողջախոհ
կենօք մուցնէ նոցա սրտին ցաւը:

Հ Ա Ր Յ Ո Ւ Մ

Ազգային լրագիրներէն կիմանամամբ, որ կրօնամուլ Յոյնք կրկնամկրտութիւնն
բաւական չը համարելով կրկնամասնութեան ևս սկսած են: Արդ՝ կը հարցնեմք
թէ՞ ո՞ւր են արդեօք երբեմն Սիօնն դատաւիւտող Սիարարներն:

Ա Ռ Ա Կ

Մ Ո Ւ Կ Ն Դ Ա Շ Տ Ի Ե Ի Մ Շ Ա Կ

Ով չը գիտեր մկան չարիք բազմադիմի
Որ ՚ի վեր է բան զհասակ իւր չըբոսի:

Պարկեր ծովի

Չոր մի կրծի

Այլուր ցորեան պոռնի կրծի

Եւր տանտիկնոջ դարակ պարպի :

Այսպէս չարիք անհամար

Կը դործէ մուկն անդադար :

Չէ թէ միայն որմերու մէջ ունի բոյն ,

Այլ գետնի տակ դաշտաց մէջ ալ շինէ տուն :

Վաշտի մը մէջ կար շատ մկներ երամով ,

Ար գետնի տակ ծակեր բացեր հընարբով

Օռու մանուածոյ ճանապարհներ բաղմաճիլ

Փորեր շինէր տոտանութեամբ զերդ բաւիլ :

Այստատէր երկրագործին ցանած սերմն

Կուգան ամբած չար գողի պէս ներս կրեն ,

Վերդաստաններ ամբողջ բաժնէն կը զրկեն ,

Եւ ի՞նչութեան աղբտութեան կը մասնեն :

Ամեն տարի սրտի ցաւով արտին տէրը կը տեսնէր

Ար իւր ցորեան հունձքի տուն գողցես կիտով կը պակսէր

Շատ անգամ ալ հոն ցանած սերմն իսկ չէր առներ ,

Այս պատճառաւ յաւատկրտուր կորաքամակ կը հառ աչի :

Օր մի երբ որ արտազոյցն ժիր մշակ

Մէջքը ծռած ցորէն քաղէր միս մինակ ,

Տեսաւ մուկ մի որ ցորնի հասկն ի բերան

Կերթար շուտով , բռնած բունին իւր ճանրան :

Այսին իսկոյն հետարբիւր հոն ցտթից ,

Եւ այց կենդանին բերնի ցորէն բոյն ձգեց .

Քիթը բռնէն կերեւցնէր՝ կը հեւար ,

Եւ իսկոյն ու ցից պէտքերները կը դողար :

Այսին դէմ՝ դարձաւ բաւ նա լըբօրէն

Թի՛ գու ինչո՛ւ այս տեղ եկեր բաղես ցորէն .

Այդ քի՛ն կրնես ո՞վ ամբարիշտ եւ անողորմ

Վետնի թափած ցորէնն ինչո՛ւ կը տանիս տուն

Արտին տէրը աղքատ եղաւ քաւ վնասով ,

Նա հոյ չունի դուն եւ դարձեր իրեն չար սով :

Յորէն քաղես ,

Պաշտի ժողկես ,

Ինչ ագահ ես ,

Կրկն գիմես :

Չես ողորմի գոնէ մատաղ զաւկներուն

Ար անօթի մերկ ու բողբոլ լան օրն ի բուն .

Իւր ճոխութիւնն եղաւ ամբողջ ուռուն չուռուն

Քրտնիք ու ծախք կը մսխէ նա եւ կուտես դուն :

Այսպէս խօսեց

Սուկն ու լուց :

Արտի ցաւով պատասխանեց մէակն անուարտ ,
 Այ չարտիրտ դող աւաղակ , դուն անաշխատ
 Եւ անարդար տանիս ցորենն ՚ի քո նըկուղ ,
 Օ իս նախատես որ իմ քրտանց դոյզն պատու
 Ար խողմէմ եւ թափած հասկեր տիրոջ կամքով
 Եւ կը տանիմ նախ իրեն քով ,
 Եւ ինձ կուտայ յոժար սրտով :

Դա մնաստկար քու չարութեամբ
 Կուտես տիրոջս բոլոր պարէն ,
 Եւ անպատկառ զքարարտութեամբ
 Օրկել կուգես զիս իմ վարձքէն :
 Դեռ կը ջանաս խլել բերնիս արդար պատաս
 Բայց արդ գիտցիր որ անպատիժ չես դու իսպառ :
 Իսկ երբ լոց արտին տէրն ,
 Ժողկեց գիւղին գործաւորներ ,
 Փորեց խորունկ բոլոր արաւերն ,
 Բանդեց աւրեց միանց տուներն .
 Եւ այնչափ շատ գտաւ ցորեն
 Որչափ ելած չէր իւր կալէն :

Եւ յապէս մըջափ կան շատ մարդիկ չարասիրտ
 Որք լալիւղեն զաղքատին տուն ժանեօք բիրտ
 Եւ աչք տնկեն ժիր մշակաց չոր հացին
 Եւ անմեղաց սիրտք աղօթեն նոցա դարձին :

Մ • Վ • Մարտոսեան
 Ս խորան Ս • Լ բուսողէմի :

ԺԱՄԸՆԵԿԱՐԳՐԱԿԱՆՔ

Եւ տանայէն եկած նամակէ մը հե-
 տնեալը կը բաղեմք :

() Գոտոտ 20 տեղս (Մտանայ)
 Գանուող տաճարէք կամ տաճան և չորս
 տունի չափ Նորիք յաւնադաւան դաւ-
 նալով՝ այն հսկայ և խուժան մարդիկը
 անամօթաբար կրկին մկրտուեցան . այս
 պիտի անվայել գործոյ մը արժանաւոր
 մեղադրութեանը ենթակայ են թէ
 մկրտուք և թէ մկրտեալք . բրիտո-
 նէութեան դէմ եղող այնօրինակ նող-
 կալի կրօնամոլութիւն մը ՚ի սկզբանէ
 ՚ի վեր անարգելի եղած է , մանաւանդ
 ապանկ դարու մը մէջ , ուր կը կարծուի

թէ բրիտոնէութեան ոգին հասկցուած
 է , բայց ստորին նպատակներու ծա-
 ւայող ճիւղ մէկը կարող է ճշմարտու-
 թեան հասու ընել :

Եւ յապիսի նողկալի մոլեռանդու-
 թեան մատին տուրք Վերքը իւր քարծը
 վճիռը տուած է , անուանելով զայն
 պիտիներն Նորիքս իբն ՚ի իւր հանձն-
 ուրեմն Յունաց քրածը կամակորու-
 թիւն և յամառ մոլեռանդութիւն է ,
 զոր ողջամիտ մասը կը դատապարտէ :
 () Թօտոքս անուանեալ յունաց եկե-
 ղեցին չի պիտի կրնայ այս բարոյական
 մեծ արատը իւր վերայէն սրբել , քանի
 որ շարունակելու թշրալորէ . . . :

— Երբեցութիւնն աշխարհիս մէջ

միջամեծ զոհեր ըստ, և բազմաթիւ տուներ աւրած է, շարունակ ալ անարգութիւն և անպատուութիւն կը բերէ իւր կեղեքիչ ճիրանաց մատնուողներուն գլխոյն, ինչպէս օգոստոս 27 ին տեղացի Յոյն երիտասարդ մի գինեով գլուխը բաւական տարցուցած լինելով Յոսպէի դրոն մօտ գտնուած սրճարաններէն մէկը բռնութեամբ մանկը ուզելուն և զինքն արգիլողաց սպառնալիք և հարստած տալուն համար ոտովի տնութեան մատնուեցաւ և անասնական արհամարհութեամբ սաստիկ գանակը ծուելով և ոտքերէն գետնի վրայ բաշկաւորուելով բանտը դրուեցաւ ի դպաւ տուութիւն: Այս անարգ միանգամայն և ցաւալի տեսարանին խուռն բազմութիւն ներկայ էին, սակայն ցաւալի է տեսնելը որ նոյն տեղերը տակաւին ալ մեն երեկոյ արբեցողներ կը գտնուին անարգ և լքեալ վիճակի մէջ:

— (Օգոստոս 30), Ռուսաց վեհապետ Վրայէր անուան տօնի տարեդարձն լինելով Յոյն միաբանութիւնը հանդիսաւոր պատարագ մատուց Ս. Յարութեան տաճարի մէջ, ուր ներկայ էր Ռուսաց Հիւպատոսը հանդերձ իւր քարտուղարովն ու իրենց վանուց բոլոր պաշտօնատարիւք և մեծ բազմութեամբ, նոյն երեկոյ Հիւպատոսարանը փառաւոր ճրագաւառութեան հանդէս ալ կատարեց:

— (Մայիս 3 ին) քսան տարեկան Յոյն երիտասարդ մի ծխախոտի սխաւ, բռնուած լինելով յանկարծակի մեռաւ, երիտասարդական անխոհմտութիւնը, այսպէս քսնի քսնի զոհեր ըստ ունի և ամեն օր կ'ընէ. բայց և ողջաբի թրչուան երիտասարդներ ստակաւին այսօր իրենց մահուան հետ կը խաղան, և իրեն գալով ու խայտալով տարածամ գէտ ի գերեզման կը վազկողեն...

— 6 ին, Վասին կրօնաւոր մը, որ Հոռով ձեռնադրուած և 45 տարիէ ՚ի վեր Հոռովէական եկեղեցւոյն պաշտօնէնութիւն կ'ընէր, այս օրերս Յոսպէ օգնափոխութեան երթալ և դառնալէն վերջը այս տեղ բողբոսականաց բով կ'իջնէ և տեղւոյս իրենց պատրիարքական

փախանդովն դրով իւր հրամարտանք տալով կը ծանուցանէ որ իւր անունը իրենց միաբանութեան և վարդապետաց ցանկէն դուրս հանեն:

Թէպէտ այլ և այլ պատճառներ կուտան այս կրօնափոխութեան, բայց մենք կ'ըսենք, որ բրիտանեաց մի բնաւ պատճառ չունի կրօնափոխութեան, քանի որ ինքն ալ մի և նոյն Վեհապետի աշակերան է:

— Պալլարաց խնդրոյն տուութիւ տեղոյս Յունաց միաբանութիւնը գիր դրած էր Պօլսոյ Պատրիարքարանին թէ՛ այժմէն մեր հաւանութիւն կը տանք թէ՛ մենք և թէ՛ տեղոյս ժողովուրդը Սինոդի վճռոյն որոյ մասին Պօլսոյ Պատրիարքարանը շնորհակալութե գիր դրած էր միաբանութեան ուստի երբ լսեց միաբանութիւն թէ իրենց Պատրիարքը Պալլարները բանադրելու մասին համակարծիք չէ Պօլսոյ Պատրիարքարանին և չմասնակցելու համար գաղտնարար յարուստողէմ վերադարձած է, անմիջապէս Պօլիս կը հեռադէ թէ՛ մենք Պատրիարքը չը պիտի ընդունինք և յատուկ վարդապետներ կը զրկէ Յոսպէ, որպէս զի յետ դարձնեն Պատրիարքը: Իսկ Պօլիսէն պատասխան կ'ընդունին թէ՛ պէտք է մեծ պատուով ընդունիք: Պօլսոյ Ռուսաց Իեսարանը այս եղելութեան վրայ կ'ստիպուէր որ մի գուցէ Յոսպէի մէջ Պատրիարքը ընդունենաւ համար ժողովրդեան և միաբանութեան մէջ յուզմունք տեղի ունենայ, որուն համար տեղոյս Ռուսաց Հիւպատոսին յատուկ հեռագիր կը բաշէ, որ Յոսպէ իջնէ և Պատրիարքը ընդունի պատուով:

Ռուսի խնդոյն Հիւպատոսը Յոսպէ իջու և ամայս 25 ին ընդունեցին Պատրիարքը, որ խնդոյն Վրուսաղէմ եկաւ խուռն բազմութիւն գլխերը ժամը 4 ին և մի և նոյն միջոցին Վաղշոթայի վերայ հանդիսաւոր պատարագ մատուց Պատրիարքը և այսպէս ընդունելութիւնը վերջացաւ:

Եսկէց կը գուշակուի, որ եթէ միաբանութիւնը ընդունէր Պատրիարքը Ռուսաց Հիւպատոսը իրենց վանքը պիտի տանէր զայն:

ՅԱՆԿ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ

Բարոյական կրթութիւն իբրեւ առաջին խարխիւ ընկերական շնութեան .	193
(Օրադիր և բարոյականութիւն իւր .	198
Երկու խօսք Եկեղեցւոյ սրահանէից ուղղութեամբ . (շարունակել) .	204
Սահագործ .	213
Հարցում .	"
Ընտանի մուկն գոշտի և մշակ .	213
ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆՔ .	215

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՔ

- Ա. Սիօնը ամեն ամիս կը հրատարակուի 24 էրեօն բաղկացեալ մեկուկէս
աւթամալ թղթով :
- Բ. Տարեկան գինն է երկու արծաթ Մէճիտիյէ : Հանդերձ ճանապարհի
ծախարկը կանխիկ վճարելի :
- Գ. Զատ սեպտեմբեր ամսն ուղղը : Երեսը է ամեն մէկ սեպտեմբեր շորս դա-
հեկան վճարել :